

The analysis of the impact of spiritual intelligence on urban quality of life in Tabriz: A future-oriented approach

Ali Zeynali Azim ¹, Hadis Soloukaneh Miandoab ² and Marjan Latifi Oskoueie ³

1- Postdoctoral researcher in urban design, Faculty of Architecture and Urban Planning, Tarbiat Dabir Shahid Rajaei, University, Tehran, Iran.

2- Department of Architecture, Khalkhal Branch, Islamic Azad University, Khalkhal, Iran

3- Assistant Professor, Faculty of Engineering, Department of Architecture, Al-Taha Non-Profit Higher Education Institute, Tehran, Iran

ARTICLE INFO

Article type:

Research Article

Received:

2025/01/06

Accepted:

2025/04/14

pp:

16- 38

Keywords:

City,
Spiritual Intelligence,
Quality of life,
Future-Oriented
Approach,
Tabriz City.

ABSTRACT

In today's world, urban life quality is one of the main concerns of urban planners. Various dimensions of quality of life in cities are influenced by multiple factors, among which spiritual intelligence plays a significant role. The primary aim of this study is to investigate the impact of four dimensions of spiritual intelligence on six dimensions of urban life quality in Tabriz, adopting a future-oriented approach. This research was conducted using a descriptive-analytical method. The data collection tools included the standard Spiritual Intelligence Self-Report Inventory (SISRI-24) by King and DeCicco and the World Health Organization Quality of Life Questionnaire (WHOQOL-BREF). The statistical population consisted of individuals aged 18 and above in Tabriz. A sample size of 383 participants was selected through cluster random sampling. The collected data were analyzed using SPSS software. Pearson correlation coefficient was used to examine the relationship between spiritual intelligence and quality of life, and regression analysis was employed to assess the impact of the independent variable (spiritual intelligence) on the dependent variable (urban quality of life). Independent T-tests were used to compare mean differences between the two groups. The findings indicate that "expanded awareness" has the most significant impact on the psychological health of Tabriz residents, with a regression coefficient of 0.75. Additionally, "existential critical thinking" with a coefficient of 0.72 has a notable effect on physical health. Furthermore, "personal meaning production" significantly influences economic well-being (coefficient 0.65), and "transcendental awareness" is meaningfully associated with urban environmental quality (coefficient 0.60). Other findings reveal that "existential critical thinking" positively affects social relationships, and "expanded awareness" contributes significantly to urban security. Based on these findings, Scenario 1 emphasizes the impact of spiritual intelligence on various aspects of individual and social life, while Scenario 2 focuses on future-oriented thinking and the link between spiritual awareness and urban quality of life in Tabriz. The results of the research indicate that spiritual intelligence can be considered a key factor in improving the quality of urban life in Tabriz. Therefore, strengthening cultural and spiritual public spaces, developing meaningful job opportunities, and implementing environmental education programs at the city level can help improve the quality of life for Tabriz citizens while managing future challenges.

Citation: Zeynali Azim, A., Soloukaneh Miandoab, H., & Latifi Oskoueie, M. (2025). The analysis of the impact of spiritual intelligence on urban quality of life in Tabriz: A future-oriented approach. *Journal of Geography and Regional Future Studies*, 3(1), 16-38.

© Authors retain the copyright and full publishing rights. **Publisher:** Urmia University.

DOI: <https://doi.org/10.30466/grfs.2025.55856.1079>

DOR: <https://dorl.net/dor/20.1001.1.2981118.1404.3.1.2.0>

¹ **Corresponding author:** Ali Zeynali Azim, **Email:** al.zeynaly@sru.ac.ir, **Tell:** +989301285463

Extended Abstract

Introduction

As one of the big cities of Iran, Tabriz plays an important social and economic role in the country, but at the same time, it faces significant challenges that can affect the quality of life of its residents. Examining the effect of spiritual intelligence in reducing these challenges and increasing general satisfaction with life can be considered a practical and effective solution for managing the pressures of urban life in Tabriz. At the international level, similar studies have been conducted in countries such as India, the United States of America, South Korea, China and Japan, which emphasize the importance of spiritual intelligence in improving the quality of urban life. These studies show that spiritual intelligence directly affects people's mental health, and this issue is more important in cities that face more social and environmental challenges. Surveys conducted in other cities of the world have also shown that spiritual intelligence can significantly improve the citizens' quality of life. For example, research conducted in big cities such as Seoul and Shanghai shows that people with higher spiritual intelligence are more satisfied with urban life and are less affected by daily stress.

Methodology

This research is descriptive-analytical and survey-type. The statistical population of this research includes the citizens of Tabriz. This includes people who live and work directly in the city of Tabriz and are involved with its urban challenges, including citizens from 18 to 65, which is 804,725 people from the total population of Tabriz city. Based on the Cochran formula for sampling, the sample size was 383 people with an error level of 5% and a confidence level of 95%. Sampling was done using a random cluster method, such that Tabriz was divided into 10 regions, and from each region, a number of residents were randomly selected. A questionnaire was used to collect data. This questionnaire included two main parts: 1) Spiritual Intelligence Questionnaire: King and DeCicco's Standard Spiritual Intelligence Questionnaire (SISRI-24), which includes the four main components of spiritual intelligence (critical existential thinking, personal meaning generation, learning

awareness, and conscious state expansion). This questionnaire contains 24 questions and is answered on a 5-point Likert scale (from completely disagree to completely agree). 2) Quality of Life Questionnaire: The World Health Organization Quality of Life Questionnaire (WHOQOL-BREF) was used to measure the quality of life. This questionnaire includes six main dimensions (physical health, mental health, social and environmental relations, security and economic well-being) and examines the quality of life of people in the urban environment. This questionnaire is also arranged as a 5-point Likert scale (World Health Organization, 1996). Pearson's correlation coefficient was used to examine the relationship between spiritual intelligence and quality of life. Regression analysis was used to investigate the effect of the independent variable (spiritual intelligence) on the dependent variable (quality of urban life). An Independent T-test was used to compare the averages of two different groups (for example, comparing the quality of life between people with high and low spiritual intelligence).

Results and discussion

The findings of the research show that the development of awareness has the greatest impact on the mental health of the citizens of Tabriz, and its regression coefficient is equal to 0.75. Also, critical existential thinking has a significant effect on physical health, with a coefficient of 0.72. In addition, the production of personal meaning has a significant effect on economic well-being (coefficient 0.65) and inclusive awareness is also significantly related to the quality of the urban environment (coefficient 0.60). Other findings show that critical existential thinking has a positive effect on social relations and the development of awareness of urban security. In today's world, the quality of urban life consists of various dimensions such as physical health, mental health, social relations, economic well-being, urban environment, and security. These dimensions are influenced by various factors, one of the most important of which is spiritual intelligence. Spiritual intelligence includes four main indicators: critical existential thinking, personal meaning generation, inclusive

awareness, and awareness development. The results of the present research show that these indicators have significant effects on different aspects of the quality of urban life (physical health, mental health, security, economic well-being, social relations, urban environment). In Tabriz city, like many other cities, the quality of urban life is considered one of the most important factors of sustainable development. The results of this research show that spiritual intelligence, as a key factor, has a significant impact on the quality of life of Tabriz citizens. The development of awareness as the most important indicator of spiritual intelligence has a direct effect on the mental health of the citizens of Tabriz. This issue indicates that paying attention to the development of self-awareness and spirituality can help improve the mental health of the citizens of this city. Critical existential thinking, which refers to the ability to question the meaning and purpose of life, has a great impact on people's physical health in Tabriz. This result shows that the citizens of Tabriz, who achieve a deeper meaning in life, have better physical health. Therefore, strengthening the spaces dedicated to philosophical and spiritual thinking can help improve the physical and mental health of citizens. Also, the production of personal meaning with a direct impact on the economic well-being of Tabriz citizens shows that more

spiritual people in this city have more economic stability. Comprehensive awareness is also significantly related to the quality of Tabriz's urban environment, especially in a situation where environmental issues have become a serious concern in this city.

Conclusion

Tabriz, as a large and developing city, faces many challenges in the field of quality of urban life. Paying attention to spiritual intelligence and the development of cultural and social spaces can help improve various dimensions of citizens' lives, from physical and mental health to economic well-being and urban security. By implementing these suggestions, the urban planners of Tabriz can take steps towards sustainable development and improving the quality of life in this city.

Declarations

Funding: There is no funding support.

Authors' Contribution: The authors contributed equally to the conceptualization and writing of the article. All of the authors approved the content of the manuscript and agreed on all aspects of the work.

Conflict of Interest: The authors declared no conflict of interest.

Acknowledgments: We are grateful to all the scientific consultants of this paper.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

تحلیل تأثیر هوش معنوی بر کیفیت زندگی شهری در تبریز با رویکردی آینده‌محور

علی زینالی عظیم^۱، حدیث سلوکانه میانداوب^۲ و مرجان لطیفی اسکوئی^۳

۱- پژوهشگر پسادکتری طراحی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران، ایران

۲- گروه معماری، واحد خلخال، دانشگاه آزاد اسلامی، خلخال، ایران

۳- استادیار، دانشکده فنی مهندسی، گروه معماری، موسسه آموزش عالی غیرانتفاعی آل طه، تهران، ایران

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

دریافت:

۱۴۰۳/۱۰/۱۷

پذیرش:

۱۴۰۴/۰۱/۲۵

صص:

۱۶-۳۸

واژگان کلیدی:

شهر،

هوش معنوی،

کیفیت زندگی،

آینده محوری،

شهر تبریز.

چکیده

در دنیای امروز، کیفیت زندگی شهری به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین دغدغه‌های برنامه‌ریزان شهری مطرح است. ابعاد مختلف کیفیت زندگی در شهرها تحت تأثیر عوامل متعدد قرار می‌گیرند که یکی از مهم‌ترین آن‌ها هوش معنوی است. هدف اصلی این پژوهش، بررسی تأثیر چهار شاخص هوش معنوی بر شش شاخص کیفیت زندگی شهری در شهر تبریز با رویکردی آینده‌محور است. این تحقیق به‌صورت توصیفی-تحلیلی انجام شد ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه استاندارد هوش معنوی کینگ و دی‌چیکو (SISRI-24) و پرسشنامه کیفیت زندگی سازمان بهداشت جهانی (WHOQOL-BREF) بوده است. جامعه آماری شامل جمعیت بالای ۱۸ سال تبریز است. حجم نمونه برابر ۳۸۳ نفر بوده که به‌صورت نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای انتخاب شده‌اند. داده‌های به‌دست‌آمده از طریق نرم‌افزار SPSS تحلیل شدند. برای بررسی رابطه بین هوش معنوی و کیفیت زندگی از ضریب همبستگی پیرسون و برای بررسی تأثیر متغیر مستقل (هوش معنوی) بر متغیر وابسته (کیفیت زندگی شهری) از تحلیل رگرسیونی استفاده شد. برای مقایسه میانگین‌های دو گروه مختلف از آزمون T مستقل استفاده گردید. یافته‌ها نشان می‌دهند که توسعه آگاهی بیشترین تأثیر را بر سلامت روانی شهروندان تبریز داشته و ضریب رگرسیون آن برابر با ۰٫۷۵ است. همچنین، تفکر وجودی انتقادی با ضریب ۰٫۷۲، تأثیر قابل‌توجهی بر سلامت جسمانی دارد. علاوه بر این، تولید معنای شخصی تأثیر معناداری بر رفاه اقتصادی داشته (ضریب ۰٫۶۵) و آگاهی فراگیر نیز به‌طور معناداری با کیفیت محیط‌زیست شهری مرتبط است (ضریب ۰٫۶۰). سایر یافته‌ها نشان می‌دهند که تفکر وجودی انتقادی بر روابط اجتماعی و توسعه آگاهی بر امنیت شهری تأثیر مثبت دارند. بر اساس این یافته‌ها، سناریوی اول بر تأثیر هوش معنوی بر ابعاد مختلف زندگی فردی و اجتماعی تأکید دارد و سناریوی دوم به آینده‌نگری و پیوند میان آگاهی معنوی و کیفیت زندگی شهری در تبریز می‌پردازد. نتایج پژوهش حاکی از آن است که هوش معنوی می‌تواند به‌عنوان یک عامل کلیدی در بهبود کیفیت زندگی شهری در تبریز در نظر گرفته شود؛ بنابراین، تقویت فضاهای عمومی فرهنگی و معنوی، توسعه فرصت‌های شغلی معنادار و برنامه‌های آموزشی زیست‌محیطی در سطح شهر می‌تواند ضمن مدیریت چالش‌های آینده، به بهبود کیفیت زندگی شهروندان تبریز منجر شود.

استناد: زینالی عظیم، علی؛ سلوکانه میانداوب، حدیث؛ و لطیفی اسکوئی، مرجان. (۱۴۰۴). تحلیل تأثیر هوش معنوی بر کیفیت زندگی شهری در تبریز با رویکردی آینده‌محور. فصلنامه جغرافیا و آینده‌پژوهی منطقه‌ای، (۱۳)، ۱۶-۳۸.

ناشر: دانشگاه ارومیه.

© نویسندگان حق چاپ و حقوق نشر را حفظ می‌کنند.

DOI: <https://doi.org/10.30466/grfs.2025.55856.1079>

DOR: <https://dorl.net/dor/20.1001.1.2981118.1404.3.1.2.0>

مقدمه

در جهان امروز، با رشد سریع شهرنشینی و افزایش پیچیدگی‌های زندگی شهری، کیفیت زندگی به یکی از مهم‌ترین اولویت‌ها و چالش‌های جوامع مدرن تبدیل شده است (Zeynali Azim, 2022). شهرها در سراسر جهان با مسائلی نظیر آلودگی هوا، تراکم جمعیت، کاهش منابع طبیعی، استرس روانی و اضطراب‌های روزمره مواجه هستند که تأثیر عمیقی بر کیفیت زندگی شهروندان دارد (Wesz et al, 2023). مفهوم کیفیت زندگی، به‌ویژه در محیط‌های شهری، به عوامل مختلفی از جمله سلامت جسمانی و روانی، امنیت، تعاملات اجتماعی و پایداری محیط زیستی بستگی دارد (Dobrowolska & Kopczewska, 2024). باین‌حال، در کنار عوامل فیزیکی و مادی، جنبه‌های روانی و معنوی زندگی شهری نیز نقش برجسته‌ای در ارتقای رفاه عمومی ایفا می‌کند.

یکی از مفاهیمی که در دهه‌های اخیر به‌عنوان راهکاری نوین برای بهبود کیفیت زندگی مطرح شده، هوش معنوی^۱ است. هوش معنوی به توانایی یافتن معنا و هدف در زندگی، برقراری همبستگی با دیگران و جهان پیرامون و استفاده از اصول اخلاقی برای مقابله با چالش‌های زندگی اشاره دارد (Senmar et al, 2023). این مفهوم، به‌عنوان یکی از ابعاد پیچیده هوش انسانی، به افراد کمک می‌کند تا با تکیه بر ارزش‌های درونی و معنوی، تعادل بهتری میان نیازهای مادی و معنوی خود ایجاد کنند و در مواجهه با استرس‌های محیطی و اجتماعی، راهکارهایی مؤثر و معنادار بیابند (Baykal, 2024). تحقیقات نشان داده است که افرادی با هوش معنوی بالاتر، از توانایی بیشتری برای مقابله با فشارهای زندگی شهری برخوردارند و می‌توانند کیفیت زندگی خود را بهبود بخشند (Barkhordari-Sharifabad, 2022).

در سطح بین‌المللی، تحقیقات مشابهی در شهرهای بزرگ جهان نظیر سئول، شانگهای و دهلی صورت گرفته است که نشان می‌دهد هوش معنوی می‌تواند به‌طور مستقیم بر سلامت روانی و تعاملات اجتماعی تأثیر بگذارد و منجر به بهبود کیفیت زندگی در محیط‌های پرتنش شهری شود. به‌عنوان مثال، در سئول، تحقیقاتی نشان داده‌اند که تقویت هوش معنوی در میان شهروندان می‌تواند استرس‌های روانی را کاهش دهد و روابط اجتماعی مثبت‌تری را در فضای شهری ایجاد کند (Han & Cho, 2023). در شانگهای، مطالعه‌ای انجام شده است که نشان می‌دهد هوش معنوی به‌عنوان راهکاری برای کاهش اضطراب و استرس‌های ناشی از زندگی شهری به کار گرفته شده و در ارتقای سلامت روانی و بهبود تعاملات اجتماعی مؤثر واقع شده است (Feng et al, 2017). همچنین در دهلی، تحقیقاتی وجود دارد که نشان می‌دهد پرورش هوش معنوی می‌تواند در مقابله با چالش‌های اجتماعی و فرهنگی در شهرهای پرجمعیت کمک کرده و منجر به ارتقاء کیفیت زندگی ساکنان شود. این مطالعات نشان می‌دهند که توسعه هوش معنوی می‌تواند به‌عنوان راهکاری عملی برای کاهش چالش‌ها و ارتقای کیفیت زندگی در شهرهای بزرگ مورد استفاده قرار گیرد (Gera et al, 2020). در همین راستا شهر تبریز، به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین شهرهای ایران، با چالش‌های متعددی نظیر آلودگی هوا، ترافیک سنگین، فشارهای اقتصادی و اجتماعی و کاهش تعاملات اجتماعی مواجه است. این چالش‌ها، سطح استرس و اضطراب شهروندان را افزایش داده و کیفیت زندگی آن‌ها را تحت تأثیر قرار داده است. در چنین شرایطی، توسعه هوش معنوی در میان شهروندان می‌تواند به‌عنوان راهکاری عملی برای کاهش این چالش‌ها و ارتقای کیفیت زندگی در نظر گرفته شود.

عوامل بازدارنده برای بهبود کیفیت زندگی در تبریز از منظر بی‌توجهی یا کم‌توجهی به هوش معنوی عبارت‌اند از: کم‌توجهی به نیازهای معنوی افراد، کمبود فضاهای معنوی و آرامش‌بخش، فشارهای اجتماعی و اقتصادی و نبود آموزش‌های مناسب در زمینه هوش معنوی می‌تواند مانع از رشد فردی و معنوی شود. همچنین، فرهنگ مصرف‌گرایی و ضعف در ارتباطات اجتماعی و خانوادگی از دیگر عوامل تأثیرگذار است. در نتیجه، توجه بیشتر به این جنبه‌ها می‌تواند کیفیت زندگی در تبریز را بهبود بخشد.

بنابراین، پژوهش حاضر با رویکردی آینده‌محور، تلاش دارد تا راهکارهای مبتنی بر هوش معنوی را برای مدیریت فشارهای شهری در تبریز ارائه دهد و چشم‌اندازی نوین برای ارتقای کیفیت زندگی شهروندان این شهر ترسیم کند. "تحلیل تأثیر هوش معنوی بر کیفیت زندگی شهری در تبریز با رویکردی آینده‌محور"، دو پرسش اصلی که می‌توانید در طرح تحقیق خود بگنجانید و به آن‌ها پاسخ دهید عبارت‌اند از:

≠ چگونه تقویت هوش معنوی در شهروندان تبریز می‌تواند به بهبود کیفیت زندگی شهری و کاهش چالش‌های اجتماعی و اقتصادی در آینده کمک کند؟

≠ چه عواملی در تبریز می‌توانند به‌عنوان موانع یا فرصت‌هایی برای تقویت هوش معنوی در شهروندان عمل کنند و چگونه این عوامل بر کیفیت زندگی شهری تأثیر می‌گذارند؟

^۱ Spiritual Intelligence

پیشینه و مبانی نظری پژوهش

مطالعات مبتنی بر هوش، از اوایل دهه ۱۹۶۴ با مقاله‌ای از بلدوچ^۱ و سپس توسط لینر^۲ در مقاله «هوش هیجانی و رهایی» تمرکز را از هوش شناختی به هوش هیجانی تغییر داد. بسیاری از پژوهشگران مانند امونز^۳ (۲۰۰۰) استدلال کرده‌اند که هوش معنوی قابل اندازه‌گیری است. علاوه بر این، امونز (۲۰۰۰) در پژوهش خود نوشته است که برای در نظر گرفتن معنویت به عنوان یک معیار هوش، باید همواره بر اساس مجموعه توانایی‌های مبتنی بر عملکرد باشد و با گذشت زمان از نظر شناختی تکامل یابد. سلامت معنوی نشانگر سلامت روان است زیرا باعث ایجاد آگاهی از سلامت جسمی و روانی در زندگی حرفه‌ای و همچنین در بین دانش‌آموزان می‌شود (پانت و سریواستاو^۴، ۲۰۱۹). السالخن^۵ (۲۰۱۹) دریافت که برخی ابعاد هوش معنوی به پایداری روانشناختی در دانش‌آموزان کمک می‌کند و منجر به نتایج بهتر می‌شود. آپادحیای^۶ (۲۰۱۷) بیان می‌کند که عملکرد به عنوان معیاری برای ارزیابی تأثیر هوش معنوی در آموزش عالی، به ویژه پژوهش‌ها، جایی که هوش معنوی بالا با عملکرد پژوهشی رابطه مستقیم دارد، استفاده می‌شود. معنویت و اعمال آن در توسعه تعادل کار و زندگی رهبران آینده و الهام‌بخشی به دیگران کمک می‌کند (راماچاندران و همکاران^۷، ۲۰۱۷). رایج‌ترین مضامین هوش معنوی نشان می‌دهد که این شکل از هوش شامل درک هدف واقعی فرد در زندگی، معنای آن، توانایی فراتر رفتن از سطوح مختلف هوشیاری است (کرمس و همکاران^۸، ۲۰۱۷، ساتپاتی و سامانتا^۹، ۲۰۲۰، الف، ۲۰۲۰، ب، ۲۰۲۰، ج). صابری فر (۱۴۰۳)، دریافت که به طور کلی وضعیت کیفیت زندگی در ابعاد افقی و عمودی در کل شهر از حد متوسط پایین‌تر می‌باشد. با این وجود، مناطق شمالی وضعیت بسیار بدتر و نامناسب‌تری از مناطق جنوبی داشته و ضروری است که مسئولان شهر نه تنها به ارتقای کیفیت زندگی در کل سطح شهر اقدام نمایند، بلکه توجه اساسی‌تری به مناطق جنوبی داشته باشند. این پژوهش می‌تواند درک بهتری از نابرابری‌ها در کیفیت زندگی شهری ارائه داده و مبنای علمی مناسبی را برای سیاست‌گذاری‌های شهری بر اساس تنوع موجود و مبتنی بر نگاهی فراگیر ارائه کند. نوروزی و هنری (۱۴۰۲) دریافتند که کیفیت زندگی معلمان تربیت بدنی با معلمان سایر رشته‌ها در منطقه ۵ تهران تفاوت معناداری داشت و معلمان تربیت بدنی میانگین بالاتری در کیفیت زندگی داشتند. همچنین هوش معنوی در معلمان تربیت بدنی و سایر رشته‌ها در منطقه ۵ تهران تفاوت معناداری داشت و سلامت روان در معلمان تربیت بدنی و سایر رشته‌ها در منطقه ۵ تهران تفاوت معناداری داشت و معلمان تربیت بدنی میانگین بالاتری در سلامت روان داشتند. فرساد اسدی و همکاران (۱۴۰۲) دریافتند که آموزش هوش معنوی بر کیفیت زندگی و شادکامی دانشجویان تأثیر دارد. حسن پور و همکاران (۱۴۰۲)، دریافتند که کمال گرایی تحصیلی یکی از علل عدم موفقیت دانش‌آموزان است و آن‌چه را که موجب بهبود آن می‌شود توجه به کیفیت زندگی و هوش معنوی می‌باشد. بنابراین با افزایش هوش معنوی و بهبود کیفیت زندگی می‌توان کمال گرایی تحصیلی را در دانش‌آموزان کاهش داد. زینالی و همکاران (۱۴۰۲) دریافتند که کیفیت زندگی یک مفهوم جامع است که نمی‌توان آن را از محیط کالبدی جدا کرد و ذکر آن تحت عنوان کیفیت زندگی شهری دقیق‌تر است. باید دارای مفهوم انعطاف‌پذیری باشد که شامل اهداف و روش‌های مختلف شود. کیفیت زندگی شهری شامل دو بعد قابل درک است که شامل بعد ذهنی و عینی هستند، هر بعد با تعداد متفاوتی از عوامل سروکار دارد که از شاخصی به شاخص دیگر متفاوت است، با این حال آن‌ها تقریباً با موضوعات مشابه سروکار دارند. بعد عینی کیفیت زندگی مربوط به اقتصاد، سلامت، سیاست و مؤلفه‌های کالبدی شهرنشینی است. در حالی که بعد ذهنی بیشتر بر ادراک افراد و پذیرش آن‌ها نسبت به شرایط فعلی و تمایل آن‌ها به ایجاد آن شرایط تمرکز می‌کند.

با وجود پژوهش‌های متعدد در حوزه هوش معنوی و کیفیت زندگی شهری در دنیا، همچنان شکاف‌هایی در این زمینه وجود دارد. بسیاری از مطالعات موجود به تأثیرات روان‌شناختی هوش معنوی پرداخته‌اند، اما تأثیرات خاص آن در بافت‌های فرهنگی و شهری متنوع، به‌ویژه در ایران و شهرهایی مانند تبریز، نیاز به بررسی‌های بیشتری دارد. درحالی‌که بسیاری از پژوهش‌ها تأثیر مثبت هوش معنوی بر کیفیت زندگی را در شهرهای بزرگ دنیا تأیید کرده‌اند، تحقیقات اندکی به بررسی دقیق و موردی در رابطه با چالش‌های خاص شهرهای بزرگ ایران و بخصوص تبریز پرداخته‌اند. پیشینه پژوهشی موجود نشان می‌دهد که هوش معنوی به‌عنوان یکی از ابعاد مهم هوش انسانی، می‌تواند تأثیر بسزایی بر

¹ Beldoch

² Leuner

³ Emotional Intelligence (EI)

⁴ Emmons

⁵ Pant & Srivastava

⁶ AlSalkhi

⁷ Upadhyay

⁸ Ramachandaran et al.

⁹ Krems, Kenrick & Neel

¹ Satpathy & Samanta

کیفیت زندگی شهری داشته باشد. پژوهش‌های انجام‌شده در داخل و خارج از کشور تأیید می‌کنند که هوش معنوی می‌تواند به کاهش استرس، بهبود سلامت روانی و افزایش رضایت از زندگی کمک کند.

با توجه به شرایط خاص شهر تبریز و چالش‌های پیچیده‌ای که این شهر با آن مواجه است، مسئله کیفیت زندگی در تبریز تنها محدود به چالش‌های زیست‌محیطی و اجتماعی نمی‌شود. بلکه عواملی همچون چالش اقتصادی، نابرابری‌های اجتماعی، تحولات فرهنگی، فشارهای روانی ناشی از شرایط شهری و ساختارهای اقتصادی و اجتماعی نیز نقش به‌سزایی در تعیین کیفیت زندگی دارند؛ بنابراین، برای تحلیل جامع و آینده‌نگرانه نقش هوش معنوی در بهبود کیفیت زندگی شهری در تبریز، نیاز به پژوهش‌های بیشتری است که ابعاد مختلف این مسئله را از منظرهای گوناگون موردبررسی قرار دهد.

مفهوم هوش معنوی

هوش معنوی یکی از ابعاد نوظهور هوش انسانی است که به توانایی افراد در درک و بهره‌برداری از معانی عمیق‌تر زندگی و اصول اخلاقی در مواجهه با چالش‌ها و مسائل روزمره اشاره دارد. هوش معنوی به انسان این امکان را می‌دهد که به‌جای صرفاً تکیه بر توانایی‌های ذهنی و عاطفی، از منابع درونی معنوی و اخلاقی نیز بهره‌برد (Khaddam et al, 2023). اولین بار، زوهر و مارشال^۱ (۲۰۰۰) مفهوم هوش معنوی را به‌عنوان نوعی از هوش معرفی کردند که افراد را قادر می‌سازد تا معنا و هدف والاتری در زندگی خود پیدا کنند. آن‌ها معتقدند که هوش معنوی نوعی هوش نهایی است که به انسان‌ها کمک می‌کند از محدودیت‌های دنیوی عبور کنند و به سطوح بالاتری از تفکر و احساس دست یابند (Zohar & Marshall, 2000).

رابطه میان هوش معنوی و هوش هیجانی، به‌ویژه در چارچوب زندگی شهری و چالش‌های آن، چیزی فراتر از یک ارتباط ساده است. هر دو این انواع هوش به‌هم‌پیوسته و در تعامل‌اند، اما در سطوح متفاوتی از وجود انسان عمل می‌کنند. هوش هیجانی، توانایی درک، مدیریت و ابراز احساسات است که به فرد کمک می‌کند تا در تعاملات اجتماعی و شخصی موفق باشد. این نوع هوش به فرد این امکان را می‌دهد که با احساسات خود و دیگران به‌طور مؤثر ارتباط برقرار کند (Arbabisarjou et al, 2016). در مقابل، هوش معنوی به فرد کمک می‌کند تا از جنبه‌های عمیق‌تری از هستی، همچون ارزش‌های اخلاقی و معنوی، درک و ارتباط برقرار کند و معنای زندگی خود را در بطن مشکلات و چالش‌های روزمره بیابد. در واقع، هوش هیجانی می‌تواند به‌عنوان ابزاری برای به‌کارگیری هوش معنوی عمل کند. به این معنا که فردی با هوش هیجانی بالا، قادر خواهد بود احساسات خود را به نحوی مدیریت کند که فرصت‌های بیشتری برای رشد معنوی و درک عمیق‌تر از زندگی فراهم آید (Ram & Srivastav, 2024)؛ بنابراین، این دو نوع هوش با یکدیگر هم‌افزایی دارند و ترکیب آن‌ها می‌تواند به شکل‌گیری یک زندگی متوازن و معنادار منجر شود که در آن فرد نه‌تنها با احساسات خودسازگاری پیدا کند، بلکه به یک درک عمیق‌تر از جایگاه خود در جهان دست یابد (Zhou et al, 2024).

اگرچه مقاله حاضر بر اساس آرای کینگ و دی‌جکیو درباره هوش معنوی تدوین‌شده است، اما پیش از پرداختن به آن‌ها، ضروری است که دیدگاه ناسل در این حوزه نیز مرور شود. ناسل به هوش معنوی به‌عنوان ابزاری برای درک عمیق‌تر از اهداف زندگی و ارزش‌های معنوی توجه دارد که این رویکرد ممکن است برای تحلیل‌های بعدی در زمینه تأثیرات هوش معنوی بر جنبه‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی مفید باشد (Nasel, 2004). با این حال، در این پژوهش عمده توجه به دیدگاه‌های کینگ و دی‌جکیو معطوف است که به تحلیل‌های گسترده‌تری در ارتباط با ارزیابی و کاربرد هوش معنوی پرداخته‌اند.

یکی از مدل‌های برجسته در حوزه هوش معنوی، مدلی است که توسط کینگ و دی‌جکیو در سال ۲۰۰۹ توسعه یافته است. آن‌ها هوش معنوی را به‌عنوان مجموعه‌ای از توانایی‌ها و قابلیت‌هایی تعریف می‌کند که افراد را قادر می‌سازد تا مسائل معنوی را درک کنند، به سؤالات وجودی پاسخ دهند و از زندگی خود معنا و هدف بسازند. هوش معنوی کینگ و دی‌جکیو شامل چهار مؤلفه کلیدی است که به افراد کمک می‌کند تا با مفاهیم عمیق‌تری از زندگی، معنای آن و ارتباط با دیگران و جهان اطراف خود مواجه شوند (Haghani, Khodabakhshi, Koolae, 2022). در اینجا به معرفی چهار مؤلفه اصلی هوش معنوی کینگ و دی‌جکیو پرداخته می‌شود:

۱. تفکر وجودی انتقادی (Critical Existential Thinking): این مؤلفه به توانایی فرد در تفکر عمیق و انتقادی درباره مسائل وجودی مانند معنا و هدف زندگی، مرگ، جهان و هستی اشاره دارد. افراد دارای این ویژگی می‌توانند پرسش‌هایی درباره علل و پیامدهای وجودی

^۱ Zohar & Marshall

^۲ King & DeCicco

مطرح کنند و از تفکر فلسفی برای دستیابی به درک عمیق‌تر از هستی و زندگی استفاده کنند. این نوع تفکر به آن‌ها کمک می‌کند تا به سؤالات مهم زندگی مانند «چرا اینجا هستیم؟» و «چه چیزی بعد از مرگ وجود دارد؟» پاسخ دهند (Fidelis et al, 2024).

۲. تولید معنای شخصی (Personal Meaning Production): این مؤلفه به توانایی فرد در یافتن و تولید معنای شخصی از موقعیت‌ها و تجربیات زندگی اشاره دارد. افرادی که در این مؤلفه قوی هستند، قادرند حتی در شرایط سخت و چالش‌برانگیز نیز معنا و ارزش پیدا کنند و مفهوم زندگی خود را تعریف کنند. تولید معنای شخصی به آن‌ها کمک می‌کند تا در زندگی خود هدف و ارزش‌های شخصی داشته باشند و از آن‌ها به‌عنوان منبعی برای انگیزه و پیشرفت استفاده کنند (Alshebami et al, 2023).

۳. آگاهی فراگیر (Transcendental Awareness): این مؤلفه به توانایی فرد در درک و آگاهی از ابعاد فراگیر و غیرمادی زندگی اشاره دارد. افراد دارای آگاهی فراگیر قادرند فراتر از محدودیت‌های فردی و مادی فکر کنند و به ارزش‌های جهان‌شمول و بعد معنوی جهان توجه کنند. این آگاهی می‌تواند شامل درک عمیق از رابطه خود با جهان، دیگران و موجودات و فهم ارتباط بین جهان مادی و معنوی باشد. افراد با این ویژگی معمولاً حس می‌کنند که با یک نیروی بزرگ‌تر یا حقیقتی فراتر از خود در ارتباط هستند (Ebrahimi et al, 2023).

۴. توسعه آگاهی (Conscious State Expansion): این مؤلفه به توانایی فرد برای توسعه و گسترش آگاهی فردی و دستیابی به حالات بالاتر از خودآگاهی اشاره دارد. افراد با این ویژگی قادرند خود را در لحظات مختلف زندگی بهتر درک کنند و در جهت رشد معنوی و بهبود خود تلاش کنند. توسعه آگاهی باعث می‌شود فرد بتواند از لحاظ معنوی پیشرفت کند، بر مشکلات غلبه کند و درک عمیق‌تری از خود و دیگران به دست آورد. این توسعه منجر به رشد شخصی و معنوی در زندگی فرد می‌شود.

مدل هوش معنوی کینگ و به افراد کمک می‌کند تا به سؤالات عمیق وجودی بپردازند و معنای زندگی خود را پیدا کنند. چهار مؤلفه این مدل (تفکر وجودی انتقادی، تولید معنای شخصی، آگاهی فراگیر و توسعه آگاهی) همگی با هم به تقویت خودآگاهی، رشد معنوی و ارتباط با جهان کمک می‌کنند. افراد با هوش معنوی بالاتر معمولاً می‌توانند زندگی پرمعناتر و هدفمندتری داشته باشند و با چالش‌های زندگی بهتر مقابله کنند (Bohlmeijer et al, 2023).

مفهوم کیفیت زندگی شهری

کیفیت زندگی شهری یکی از موضوعات اساسی در مطالعات شهری و علوم اجتماعی است که به رفاه کلی افراد در محیط‌های شهری اشاره دارد (Zeynali Azim et al, 2023). این مفهوم به‌طور گسترده‌ای به عواملی مانند سلامت جسمانی و روانی، دسترسی به خدمات عمومی، امنیت، فرصت‌های شغلی، تعاملات اجتماعی و محیط‌زیست شهری مرتبط است (Khadam et al, 2023, Mousavi et al, 2023, Bayramzadeh & Foadmarashi, 2023, Ghalehtemouri et al, 2023). کیفیت زندگی شهری به مجموعه‌ای از عوامل اشاره دارد که بر رفاه، سلامت، رضایت و امنیت افراد ساکن در یک شهر تأثیر می‌گذارد. این مفهوم از جنبه‌های مختلف مانند زیرساخت‌های شهری، محیط‌زیست، بهداشت، حمل‌ونقل، مسکن، آموزش، امنیت و تعاملات اجتماعی تشکیل شده است (Rajabi Jurshari et al, 2023, Ebrahimzadeh et al, 2016, Mousavi et al, 2025). به‌طور کلی، کیفیت زندگی شهری نشان‌دهنده سطح رفاه عمومی و میزان رضایت شهروندان از محیط زندگی‌شان است.

در شهرهای مدرن، کیفیت زندگی به کیفیت خدمات و تسهیلاتی وابسته است که شهروندان به آن دسترسی دارند، از جمله مراکز بهداشتی و درمانی، مدارس، حمل‌ونقل عمومی کارآمد، فضاهای سبز، امکانات ورزشی و زیرساخت‌های اجتماعی. شهری با کیفیت زندگی بالا شهری است که بتواند این خدمات را به‌طور عادلانه و در دسترس همه اقشار جامعه ارائه کند (UN-Habitat, 2016, Mousavi & Bayramzadeh, 2024). یکی از مهم‌ترین جنبه‌های کیفیت زندگی شهری، تعادل میان توسعه شهری و حفظ محیط‌زیست است (Tsuyoshi et al, 2022). شهرها باید قادر باشند با گسترش زیرساخت‌ها و ساختمان‌های جدید، محیط‌زیست را حفظ کنند و آلودگی هوا، صوت و زباله را مدیریت کنند. فضاهای سبز مانند پارک‌ها و باغ‌ها، مناطق طبیعی و تمیز، همگی نقش مهمی در سلامت و رفاه شهروندان ایفا می‌کنند. همچنین، روابط اجتماعی و تعاملات شهری نیز از مؤلفه‌های مهم کیفیت زندگی شهری هستند. شهری که امکان تعاملات اجتماعی مثبت را فراهم کند، از جمله از طریق فضاهای عمومی، مراکز فرهنگی و اجتماعی، به بهبود سلامت روانی و ایجاد حس تعلق میان شهروندان کمک می‌کند (Sapena et al, 2021).

ابعاد اصلی کیفیت زندگی شهری از نظر سازمان بهداشت جهانی

۱. سلامت جسمانی: سلامت جسمانی ساکنان شهری تحت تأثیر عواملی مانند دسترسی به خدمات بهداشتی، ورزش و تغذیه سالم است. شهری که خدمات درمانی مناسب، فضاهای ورزشی و تغذیه سالم را در اختیار شهروندان قرار دهد، می‌تواند به بهبود سلامت جسمی کمک کند (Zeynali Azim, 2023).

۲. **سلامت روانی:** استرس‌های ناشی از زندگی شهری مانند ترافیک، آلودگی هوا، مشکلات مالی و فشارهای کاری می‌توانند سلامت روانی را تحت تأثیر قرار دهند. فراهم کردن فضاهای آرامش‌بخش و دسترسی به خدمات روان‌درمانی می‌تواند به بهبود سلامت روانی افراد کمک کند (Jacobs et al, 2024).

۳. **محیط‌زیست شهری:** کیفیت محیط‌زیست شهری شامل آلودگی هوا، مدیریت پسماند، کیفیت آب و دسترسی به فضاهای سبز است. شهری که محیط‌زیست تمیزی دارد و از فضای سبز بیشتری برخوردار است، بر سلامت جسمانی و روانی ساکنان تأثیر مثبتی خواهد داشت (Tsuyoshi et al, 2022).

۴. **امنیت:** امنیت شهری یکی از مهم‌ترین عوامل در کیفیت زندگی است. شهروندان باید در محله‌های مسکونی، فضاهای عمومی و حمل‌ونقل عمومی احساس امنیت کنند. کاهش جرائم شهری و افزایش ایمنی در محیط‌های عمومی باعث بهبود کیفیت زندگی می‌شود (Sapena et al, 2021).

۵. **حمل‌ونقل و زیرساخت‌ها:** کیفیت زیرساخت‌های حمل‌ونقل شهری مانند جاده‌ها، سیستم‌های حمل‌ونقل عمومی و مسیرهای پیاده‌روی و دوچرخه‌سواری نقش مهمی در تسهیل جابه‌جایی و کاهش استرس‌های روزمره دارند. دسترسی آسان به نقاط مختلف شهر و استفاده از سیستم حمل‌ونقل پایدار از عوامل کلیدی در کیفیت زندگی شهری است (UN-Habitat, 2016).

۶. **رفاه اقتصادی:** شهرهایی که فرصت‌های شغلی مناسب و درآمدهای پایدار را برای ساکنان خود فراهم می‌کنند، از کیفیت زندگی بهتری برخوردارند. پایداری اقتصادی و توانایی دسترسی به امکانات و خدمات اساسی، نقش مهمی در رضایت شهروندان از زندگی در شهر ایفا می‌کند (Amerian, 2024).

رویکرد آینده‌محور در کیفیت زندگی شهری

آینده‌محوری مفهومی است که به‌عنوان یک بُعد پیشرفته در عرصه‌های فکری و علمی، به‌ویژه در تحلیل روندهای اجتماعی و علمی، بر فرآیند پیش‌بینی تحولات و تغییرات آینده تأکید دارد. این رویکرد از آنجا که متکی بر داده‌های کنونی نیست، بلکه بر اساس شبیه‌سازی روندها و ارزیابی مسیرهای احتمالی تحول بنا شده است، توانایی شگرفی در هدایت فرآیندهای تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری دارد (Pawlak & Moustafa, 2023, Karbasi Salmasi & Kargar, 2023). آینده‌محوری در حقیقت جستجوی عقلانی‌ترین راه‌ها برای برقراری توازن بین آنچه هست و آنچه می‌تواند باشد است؛ و این فرصت را می‌دهد که انسان در برابر تغییرات پیچیده و پیش‌بینی‌ناپذیر، هوشمندانه‌تر و مؤثرتر واکنش نشان دهد (Chan & Erduran, 2024).

در کنار آن، رویکرد آینده‌پژوهی به‌عنوان یک روش علمی و تخصصی در تحلیل آینده، از بینش‌هایی است که به افراد این امکان را می‌دهد که نه تنها روندهای کنونی و گذشته را درک کنند، بلکه آینده‌های ممکن، محتمل و مطلوب را با دقت و ظرافت شبیه‌سازی کنند. آینده‌پژوهی با استفاده از ابزارهای نوین و مدل‌های تحلیلی دقیق، درصدد شبیه‌سازی جهان‌های آینده و کشف پیچیدگی‌های درون آن‌هاست. این رویکرد، در دل خود، به‌طور هم‌زمان در پی درک دقیق‌تر از تغییرات پیش‌رو و ارائه راهکارهایی است که می‌تواند مسیر آینده را بر اساس دانش و تجزیه‌وتحلیل‌های علمی هدایت کند (Heydari Fard et al, 2024).

در حقیقت، ترکیب این دو مفهوم، یعنی آینده‌محوری و آینده‌پژوهی، نه تنها درک عمیق‌تری از چالش‌ها و فرصت‌های پیش رو به افراد می‌دهد، بلکه به افراد این قدرت را می‌بخشد که با اندیشه‌ای دقیق و استراتژیک، در دنیای پیچیده و در حال تحول امروز، به‌طور هوشمندانه‌تر و مؤثرتر برای ساخت آینده‌ای پایدار و بر پایه آگاهی عمل کنند (Shirvani Nagani et al, 2024).

با نگاهی به آینده، مفهوم کیفیت زندگی شهری به چالش‌ها و فرصت‌های جدیدی در زمینه توسعه پایدار، تغییرات زیست‌محیطی و فناوری‌های نوین مرتبط می‌شود. در دنیای آینده، شهرهایی با کیفیت زندگی بالا نیازمند برنامه‌ریزی‌های استراتژیک و استفاده از ابزارهای نوآورانه خواهند بود که بتوانند نیازهای در حال تغییر شهروندان را پیش‌بینی کنند و پاسخ دهند (D'Alpaos & Andreolli, 2020).

۱. **فناوری و کیفیت زندگی:** پیشرفت در فناوری‌های هوشمند شهری می‌تواند تأثیر عمیقی بر بهبود کیفیت زندگی داشته باشد. از جمله این فناوری‌ها می‌توان به سیستم‌های حمل‌ونقل هوشمند، انرژی‌های پاک، ساختمان‌های سبز و مدیریت پسماند اشاره کرد. این نوآوری‌ها می‌توانند به کاهش آلودگی، صرفه‌جویی در منابع و ارتقای سلامت عمومی کمک کنند (Ligarski & Owczarek, 2024).

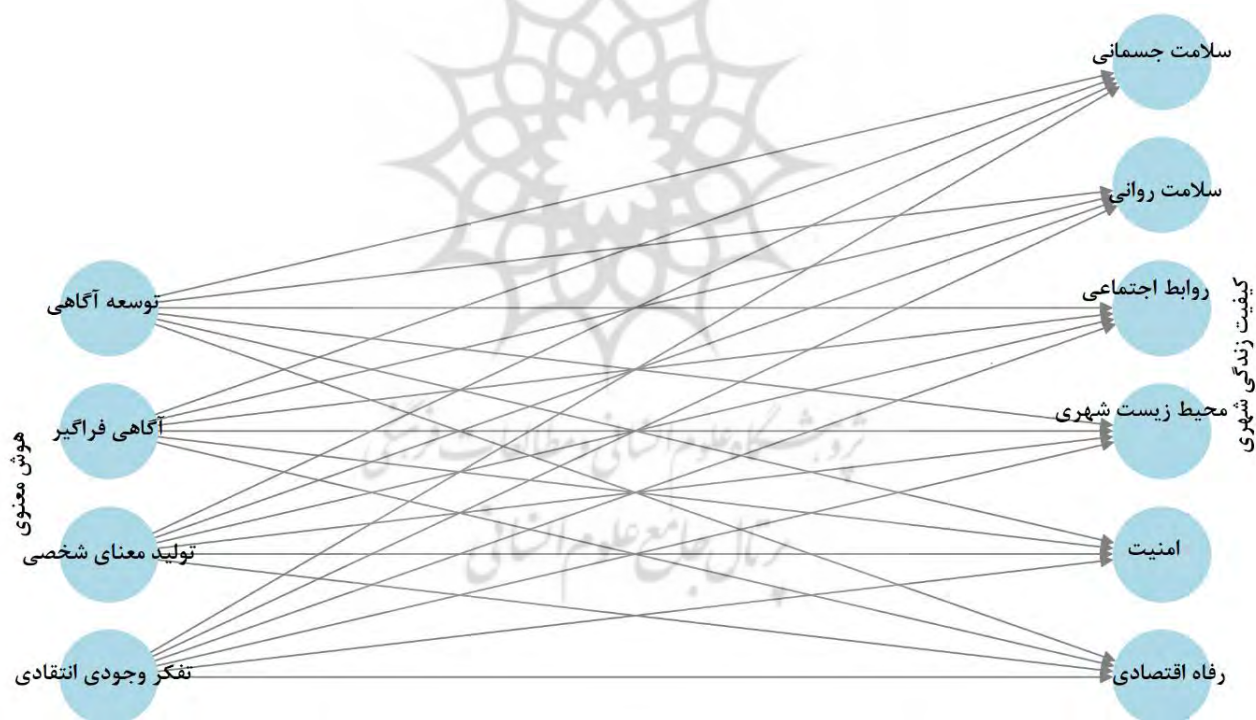
۲. **تغییرات اقلیمی و پایداری:** در آینده، شهرها باید بتوانند خود را با تغییرات اقلیمی تطبیق دهند و برای مقابله با چالش‌هایی مانند افزایش دما، سیلاب‌ها و آلودگی هوا برنامه‌ریزی کنند. طراحی شهری پایدار و افزایش فضاهای سبز می‌تواند به ارتقای کیفیت زندگی کمک کند (UN-Habitat, 2016).

۳. تحول در روابط اجتماعی: با تغییر سبک زندگی و افزایش استفاده از فناوری‌های دیجیتال، شهرها باید فضاهایی برای تعاملات اجتماعی واقعی فراهم کنند. این امر می‌تواند به کاهش احساس تنهایی و بهبود سلامت روانی شهروندان کمک کند (Sapena et al, 2021).

۴. پایداری اقتصادی: در دنیای آینده، شهرهایی که اقتصاد متنوع و فرصت‌های شغلی پایدار را ارائه دهند، احتمال بیشتری برای ارتقای کیفیت زندگی شهروندان خواهند داشت. توسعه کسب‌وکارهای محلی و استارت‌آپ‌ها می‌تواند به افزایش رضایت شهروندان کمک کند (Amerian, 2024).

۵. جنبه فرهنگی و کیفیت زندگی شهری: در دنیای آینده، جنبه فرهنگی نقش مهمی در کیفیت زندگی شهری ایفا خواهد کرد. شهرها باید فضایی فراهم کنند که تنوع فرهنگی، هویت‌های محلی و ارتباطات میان افراد با پیشینه‌های مختلف را به‌خوبی پشتیبانی کند. با توجه به روند جهانی شدن و مهاجرت‌های گسترده، شهرها باید به فرهنگ‌های مختلف احترام بگذارند و محیطی فراگیر ایجاد کنند که همه افراد بتوانند در آن احساس تعلق و امنیت کنند. این موضوع نه تنها به ارتقای سلامت روانی و اجتماعی شهروندان کمک می‌کند، بلکه می‌تواند به حفظ و تقویت هویت‌های محلی و سنت‌ها کمک کند. در این راستا، ایجاد فضاهای فرهنگی مانند مراکز هنری، سالن‌های نمایش، و فضاهای عمومی برای تعاملات فرهنگی می‌تواند به شهروندان کمک کند تا ارتباطات اجتماعی بهتری داشته باشند و هویت فرهنگی غنی‌تری بسازند (Nemati Nasab et al, 2024).

افزودن نگاه آینده‌محور به مفهوم کیفیت زندگی شهری، شهرها را قادر می‌سازد تا بهتر با چالش‌های نوظهور روبه‌رو شوند و فرصت‌هایی برای ایجاد محیطی پایدار، هوشمند و انسانی فراهم آورند. این رویکرد، با تمرکز بر نیازهای در حال تغییر شهروندان و بهره‌گیری از فناوری‌ها و راهبردهای نوین، می‌تواند کیفیت زندگی را به‌طور معناداری بهبود بخشد.

شکل ۱- مدل مفهومی تحقیق

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

مواد و روش پژوهش

این تحقیق از نوع توصیفی-تحلیلی و پیمایشی است. جامعه آماری این تحقیق شامل شهروندان تبریز است. این جامعه می‌تواند افرادی را شامل شود که به‌طور مستقیم در شهر تبریز زندگی و فعالیت می‌کنند و با چالش‌های شهری آن درگیر هستند؛ که شامل شهروندان ۱۸ تا ۶۵ است که ۸۰۴۷۲۵ نفر از کل جمعیت شهر تبریز را شامل می‌شود. بر اساس فرمول کوکران برای نمونه‌گیری، حجم نمونه را با سطح خطای ۵ درصد و سطح اطمینان ۹۵ درصد ۳۸۳ نفر به دست آمد. از نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای استفاده شد به این صورت که شهر تبریز شامل ده منطقه است و از هر منطقه به‌صورت تصادفی تعدادی از ساکنان انتخاب شدند. برای جمع‌آوری داده‌های این پژوهش، پرسشنامه به‌عنوان ابزار

اصلی استفاده گردید. این پرسشنامه شامل دو بخش اصلی است: ۱) پرسشنامه هوش معنوی: از پرسشنامه استاندارد هوش معنوی کینگ و دی‌چیکو^۱ (SISRI-24) استفاده شد که چهار مؤلفه اصلی هوش معنوی (تفکر وجودی انتقادی، تولید معنای شخصی، آگاهی فراگیری و توسعه آگاهی) را اندازه‌گیری می‌کند. این پرسشنامه شامل ۲۴ سؤال است و به‌صورت لیکرت ۵ نقطه‌ای (از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق) پاسخ داده می‌شود. ۲) پرسشنامه کیفیت زندگی: برای سنجش کیفیت زندگی از پرسشنامه کیفیت زندگی سازمان بهداشت جهانی (WHOQOL-BREF) استفاده شد. این پرسشنامه شامل شش بعد اصلی (سلامت جسمانی، سلامت روانی، روابط اجتماعی و محیط زیستی امنیت و رفاه اقتصادی) است و به بررسی کیفیت زندگی افراد در محیط شهری می‌پردازد. این پرسشنامه نیز به‌صورت لیکرت ۵ نقطه‌ای تنظیم شده است (World Health Organization, 1996).

جدول ۱- شاخص‌ها و زیرشاخص‌ها

متغیرها	شاخص اصلی	زیرشاخص‌ها	توضیحات
مستقل			
هوش معنوی	تفکر وجودی انتقادی	- تحلیل معنا و هدف زندگی - بررسی وجود و معنای مرگ و زندگی	توانایی فرد برای پرسشگری عمیق در مورد وجود و معنا و دستیابی به یک درک عمیق از هدف زندگی
	تولید معنای شخصی	- توانایی پیدا کردن معنا در موقعیت‌های مختلف - ایجاد ارزش‌های شخصی و اخلاقی	توانایی ایجاد و حفظ معنا در زندگی، حتی در شرایط سخت و پرچالش
	آگاهی فراگیر	- شناخت از بعد فراگیر جهان - ارتباط با ارزش‌های جهان‌شمول - درک کلی از زندگی و کائنات	آگاهی از ارتباط خود با جهان و درک معنای عمیق‌تر از زندگی، از دیدگاه جهانی و جامع
	توسعه آگاهی	- خودآگاهی و درک عمیق از خویش - رشد معنوی فردی - بهبود خود و دیگران	توانایی ارتقا و توسعه خودآگاهی و تلاش برای بهبود خویش و دیگران
متغیر وابسته			
کیفیت زندگی شهری	سلامت جسمانی	- توانایی فیزیکی - درد و ناراحتی جسمی - انرژی و خستگی	احساس سلامت جسمانی و میزان انرژی فرد برای انجام فعالیت‌های روزمره
	سلامت روانی	- استرس و اضطراب - احساس رضایت از زندگی - امید به آینده	میزان استرس، اضطراب و احساس خوشبختی یا رضایت از زندگی و امید به آینده
	روابط اجتماعی	- رضایت از ارتباطات اجتماعی - حمایت اجتماعی - تعاملات خانوادگی و دوستانه	کیفیت روابط اجتماعی فرد با دوستان، خانواده و جامعه و میزان حمایت اجتماعی دریافتی
	محیط‌زیست شهری	- دسترسی به فضاهای سبز و طبیعی - آلودگی هوا و محیط‌زیست - خدمات و زیرساخت‌های شهری (حمل‌ونقل، بهداشت و غیره)	کیفیت محیط زندگی شامل دسترسی به منابع طبیعی، میزان آلودگی و کیفیت خدمات و زیرساخت‌های شهری مانند حمل‌ونقل و بهداشت.
	امنیت	- احساس امنیت شخصی - جرائم و تخلفات شهری	میزان احساس امنیت شخصی در محیط شهری و خطرات احتمالی مرتبط با جرائم و تخلفات
	رفاه اقتصادی	- سطح درآمد و توانایی مالی - رضایت از فرصت‌های شغلی - ثبات اقتصادی	وضعیت مالی فرد، سطح درآمد و میزان رضایت از فرصت‌های اقتصادی و شغلی

(منبع: King & DeCicco, 2009- World Health Organization, 1996)

برای اطمینان از صحت و مناسب بودن ابزارها، از روایی محتوایی استفاده گردید. این کار از طریق ارائه پرسشنامه به تعدادی از متخصصان و اساتید دانشگاهی انجام شد تا پرسشنامه‌ها را از نظر محتوایی بررسی و تأیید کنند. برای سنجش پایایی پرسشنامه‌ها، از آلفای کرونباخ استفاده شد. اگر ضریب آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷ باشد، پایایی پرسشنامه‌ها قابل قبول است. برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS استفاده گردید.

¹ King & DeCicco

برای بررسی رابطه بین هوش معنوی و کیفیت زندگی، ضریب همبستگی پیرسون بکار گرفته شد. برای بررسی تأثیر متغیر مستقل (هوش معنوی) بر متغیر وابسته (کیفیت زندگی شهری) از تحلیل رگرسیونی استفاده شده است. برای مقایسه میانگین‌های دو گروه مختلف (مثلاً مقایسه کیفیت زندگی میان افراد با هوش معنوی بالا و پایین) از آزمون T مستقل استفاده گردید.

جدول ۲- روایی محتوایی و پایایی سؤالات تحقیق

شاخص‌ها	روایی محتوایی (CVI)	آلفای کرونباخ
تفکر وجودی انتقادی	۰/۸۲	۰/۷۸
تولید معنای شخصی	۰/۸۰	۰/۷۵
آگاهی فراگیر	۰/۷۸	۰/۷۳
توسعه آگاهی	۰/۸۵	۰/۸۰
سلامت جسمانی	۰/۸۱	۰/۷۷
سلامت روانی	۰/۸۴	۰/۷۹
روابط اجتماعی	۰/۸۰	۰/۷۴
محیط زیست شهری	۰/۷۹	۰/۷۶
امنیت	۰/۸۲	۰/۷۵
رفاه اقتصادی	۰/۸۳	۰/۷۸

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

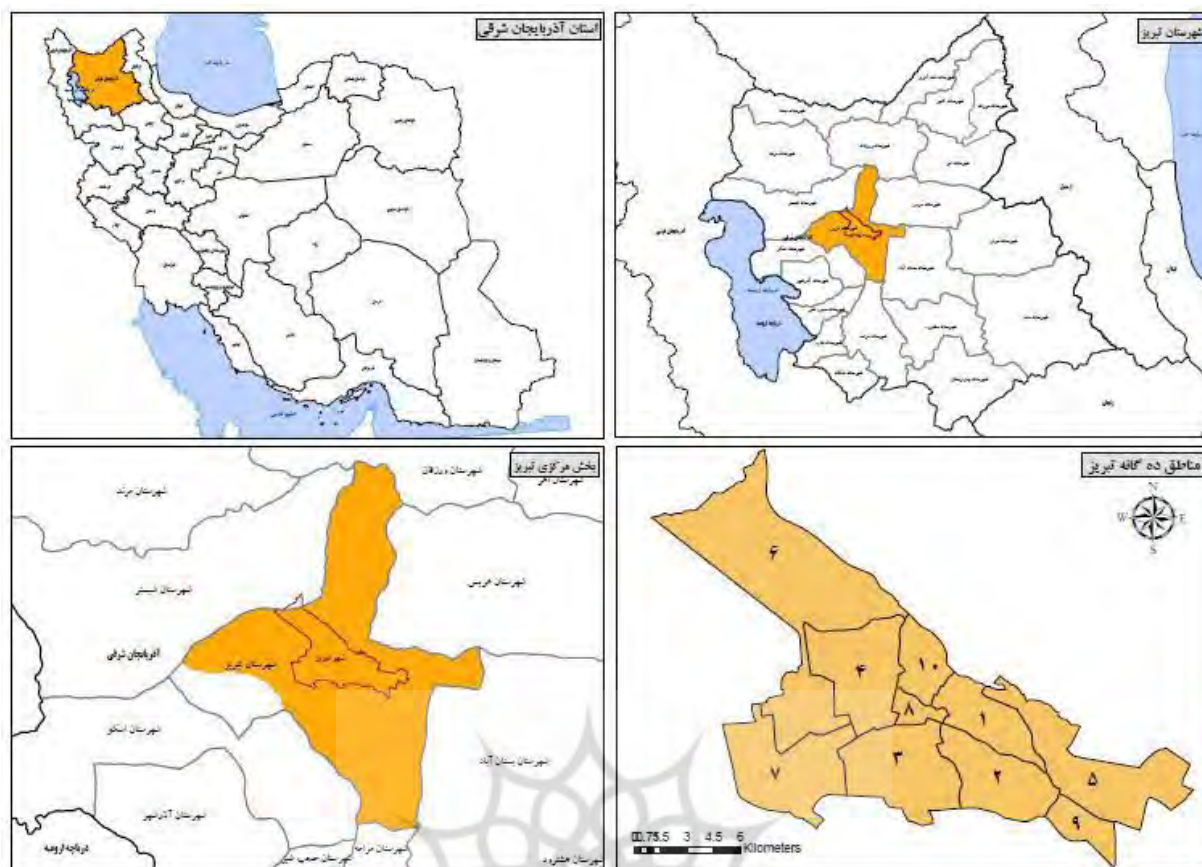
تمامی شاخص‌ها دارای روایی محتوایی بالاتر از ۰/۷۵ و آلفای کرونباخ بالاتر از ۰/۷ هستند. تمامی شاخص‌های هوش معنوی و کیفیت زندگی شهری در جدول فوق از نظر روایی محتوایی و آلفای کرونباخ دارای مقادیر مناسب و قابل قبول هستند. این مقادیر نشان‌دهنده اعتبار و پایایی ابزار اندازه‌گیری (پرسشنامه‌ها) هستند که به‌درستی برای ارزیابی این شاخص‌ها طراحی شده‌اند.

یکی از روش‌های مؤثر در تحقیقاتی که به بررسی تحولات بلندمدت و پیچیدگی‌های آینده‌نگرانه می‌پردازند، روش سناریونگاری است. این روش که ریشه در آینده‌پژوهی دارد، به پژوهشگران کمک می‌کند تا آینده‌های ممکن، محتمل و مطلوب را شبیه‌سازی کنند و با تحلیل و مقایسه این سناریوها، راهکارهایی برای مواجهه با تحولات آینده ارائه دهند. در این روش، با شبیه‌سازی رویدادهای مختلف و بر اساس متغیرهای مشخص، تلاش می‌شود تا تصویری از آینده‌های مختلف در زمینه‌های مختلف ترسیم گردد. این سناریوها معمولاً بر مبنای داده‌ها و روندهای موجود در حال حاضر ساخته می‌شوند و می‌توانند به تصمیم‌گیرندگان کمک کنند تا استراتژی‌های بهتری برای آینده اتخاذ کنند. در پژوهش حاضر، با توجه به خروجی‌های مقایسه‌ای - استنباطی و عطف به رویکرد حاکم بر تحقیق، سناریوهایی برای پیوند هوش معنوی و کیفیت زندگی ارائه خواهد شد. این سناریوها، بر اساس تعامل میان هوش معنوی و عواملی مانند سلامت روانی، روابط اجتماعی، توسعه اقتصادی و تحولات فرهنگی ساخته خواهند شد. سناریوهای مختلف می‌توانند شامل شرایط مختلف اجتماعی، اقتصادی و زیست‌محیطی باشند که هر کدام می‌توانند تأثیرات متفاوتی بر کیفیت زندگی و نقش هوش معنوی در آن داشته باشند. به‌عنوان مثال، سناریویی که در آن هوش معنوی تقویت شود و در کنار آن، زیرساخت‌های اجتماعی و فرهنگی بهبود یابد، می‌تواند منجر به ارتقای کیفیت زندگی در یک جامعه شهری شود. در مقابل، سناریویی که در آن به عواملی چون عدالت اجتماعی و فرصت‌های برابر توجه نشود، ممکن است منجر به کاهش کیفیت زندگی و نارضایتی اجتماعی گردد.

با استفاده از این روش سناریونگاری، می‌توان آینده‌های مختلفی را پیش‌بینی و بر اساس آن‌ها به برنامه‌ریزی‌های مناسب برای بهبود کیفیت زندگی شهری و تقویت هوش معنوی در جوامع شهری پرداخت.

محدوده مورد مطالعه

شهر تبریز با جمعیت ۱۶۸۹۶۲۰ نفر ۴۵ درصد جمعیت استان آذربایجان شرقی را به خود اختصاص داده است. بر اساس تقسیمات کالبدی طرح جامع، این شهر به ۱۰ منطقه تقسیم شده است (Zeynal Azim et al, 2024). شهر تبریز از نظر الگوی کلی فرم شهری دارای یک شکل خاص قابل طبقه‌بندی نمی‌باشد. شکل شهر تبریز به تبع تأثیر از توسعه ادواری فرم‌های متفاوتی را به خود گرفته است. به‌طوری‌که شکل درون گرایانه را در بافت تاریخی شهر (هسته مرکزی)، شکل شعاعی را در بافت داخلی، شکل حلقوی را در میان بافت داخلی و حاشیه‌ای، شکل شطرنجی را در بافت‌های نو و برنامه‌ریزی شده و شکل آشفته را در بافت‌های غیررسمی می‌توان ملاحظه نمود (Zeynali Azim, 2022).

شکل ۲. موقعیت شهر تبریز در کشور و استان
(ترسیم: نگارنگان، ۱۴۰۴)

بحث و ارائه یافته‌ها

آمار توصیفی

در این بخش از تحقیق به ارائه آمار توصیفی پاسخ‌گویان تحقیق و شاخص‌های تحقیق پرداخته شده است که در ابتدا آمار توصیفی پاسخ‌گویان در جدول شماره ۳ ارائه شده است:

جدول ۳- آمار توصیفی جمعیت شناختی

ویژگی	دسته‌ها	فراوانی (تعداد)	درصد
جنسیت	مرد	۱۷۵	۴۵/۷
	زن	۲۰۸	۵۴/۳
سن	۱۸ تا ۳۰ سال	۱۴۵	۳۷/۹
	۳۱ تا ۴۵ سال	۱۲۰	۳۱/۳
	۴۶ تا ۶۰ سال	۸۵	۲۲/۲
	بالای ۶۰ سال	۳۳	۸/۶
	زیر دیپلم	۳۲	۸/۴
سطح تحصیلات	دیپلم	۹۸	۲۵/۶
	کارشناسی	۱۷۵	۴۵/۷
	کارشناسی ارشد و بالاتر	۷۸	۲۰/۴
وضعیت شغلی	شاغل	۲۵۰	۶۵/۳
	بیکار	۶۳	۱۶/۴
	دانشجو	۴۵	۱۱/۷
	بازنشسته	۲۵	۶/۵

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

در این پژوهش، تعداد ۳۸۳ نفر از شهروندان تبریز به‌عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. توزیع جمعیتی به لحاظ جنسیتی به‌گونه‌ای بود که ۵۴/۳ درصد نمونه را زنان و ۴۵/۷ درصد را مردان تشکیل می‌دادند. همچنین از نظر سنی، بیشترین فراوانی مربوط به گروه سنی ۱۸ تا ۳۰ سال با ۱۴۵ نفر (۳۷/۹ درصد) و کمترین فراوانی در گروه سنی بالای ۶۰ سال مشاهده شد که شامل ۳۳ نفر (۸/۶ درصد) بود. از نظر سطح تحصیلات، بیشترین تعداد شرکت‌کنندگان دارای مدرک کارشناسی بودند، ۴۵/۷ درصد و کمترین تعداد افراد دارای تحصیلات زیر دیپلم بودند که ۸/۴ درصد از جامعه آماری را شامل می‌شدند. از نظر وضعیت شغلی، ۶۵/۳ درصد از شرکت‌کنندگان شاغل بودند، درحالی‌که ۱۱/۷ درصد دانشجو بودند.

آمار توصیفی متغیرهای تحقیق (هوش معنوی و کیفیت زندگی)

در ادامه آمار توصیفی متغیرهای پژوهش در جدول شماره ۴ ارائه شده است:

جدول ۴- آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیر	میانگین	انحراف معیار
هوش معنوی کلی	۳/۹	۰/۵
تفکر وجودی انتقادی	۴/۱	۰/۶
تولید معنای شخصی	۳/۸	۰/۵
آگاهی فراگیر	۳/۷	۰/۵
توسعه آگاهی	۳/۹	۰/۴
کیفیت زندگی کلی	۳/۵	۰/۶
سلامت جسمانی	۳/۴	۰/۵
سلامت روانی	۳/۷	۰/۵
روابط اجتماعی	۳/۵	۰/۶
محیط‌زیست شهری	۳/۳	۰/۵
امنیت	۳/۴	۰/۶
رفاه اقتصادی	۳/۶	۰/۵

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

در تحلیل توصیفی متغیرهای اصلی، میانگین هوش معنوی کلی برابر با ۳/۹ و انحراف معیار ۰/۵ است. این نشان می‌دهد که سطح هوش معنوی شرکت‌کنندگان در حد نسبتاً بالایی قرار دارد. از میان ابعاد هوش معنوی، تفکر وجودی انتقادی بالاترین میانگین ۴/۱ و آگاهی فراگیر کمترین میانگین ۳/۷ را دارد. در مورد کیفیت زندگی، میانگین کلی برابر با ۳/۵ بوده که نشان می‌دهد کیفیت زندگی شرکت‌کنندگان در سطح متوسطی قرار دارد. از میان ابعاد کیفیت زندگی، سلامت روانی بالاترین میانگین ۳/۷ و محیط‌زیست شهری کمترین میانگین ۳/۳ را داراست.

آمار استنباطی تحقیق

در این قسمت به تحلیل استنباطی یافته‌های تحقیق پرداخته می‌شود. در ابتدا برای بررسی رابطه بین هوش معنوی و کیفیت زندگی، آزمون همبستگی پیرسون بکار گرفته شده است که نتایج این بررسی، در جدول شماره ۵ نشان داده شده است:

جدول ۵- ضریب همبستگی پیرسون متغیر مستقل هوش معنوی و متغیر وابسته کیفیت زندگی شهری

شاخص‌های هوش معنوی	شاخص‌های کیفیت زندگی شهری	ضریب همبستگی پیرسون	سطح معناداری (Sig)	نتیجه
تفکر وجودی انتقادی	سلامت جسمانی	۰/۷۰	۰/۰۰۰	همبستگی قوی
تولید معنای شخصی	رفاه اقتصادی	۰/۶۵	۰/۰۰۱	همبستگی متوسط به بالا
آگاهی فراگیر	محیط‌زیست شهری	۰/۶۲	۰/۰۰۲	همبستگی متوسط به بالا
توسعه آگاهی	سلامت روانی	۰/۷۲	۰/۰۰۰	همبستگی قوی
تفکر وجودی انتقادی	روابط اجتماعی	۰/۵۵	۰/۰۰۳	همبستگی متوسط
توسعه آگاهی	امنیت	۰/۶۰	۰/۰۰۵	همبستگی متوسط

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

مطابق جدول شماره ۵، تفسیر نتایج ضریب همبستگی متغیر مستقل (هوش معنوی) و متغیر وابسته (کیفیت زندگی شهری) به شرح زیر می‌باشد:

۱. توسعه آگاهی و سلامت روانی:
ضریب همبستگی پیرسون ۰/۷۲ نشان می‌دهد که بین توسعه آگاهی و سلامت روانی همبستگی قوی وجود دارد. این نتیجه حاکی از آن است که رشد معنوی و خودآگاهی به بهبود سلامت روانی شهروندان منجر می‌شود. برنامه‌ریزی شهری باید به توسعه فضاها و فرصت‌هایی برای ارتقاء خودآگاهی و رشد معنوی توجه داشته باشد تا سلامت روانی جامعه بهبود یابد.
۲. تفکر وجودی انتقادی و سلامت جسمانی:
همبستگی ۰/۷۰ بین تفکر وجودی انتقادی و سلامت جسمانی نشان‌دهنده تأثیر بالای پرسشگری معنوی و تحلیل عمیق درباره زندگی بر سلامت جسمانی است. از این رو، در برنامه‌های شهری، بهبود فضاهای عمومی که افراد را به تفکر درباره زندگی و فلسفه وجودی تشویق می‌کنند، می‌تواند سلامت جسمانی را نیز ارتقاء دهد.
۳. تولید معنای شخصی و رفاه اقتصادی:
ضریب همبستگی ۰/۶۵ نشان می‌دهد که توانایی افراد در ایجاد معنای شخصی در زندگی تأثیر زیادی بر رفاه اقتصادی آن‌ها دارد. این موضوع بیانگر آن است که در طراحی برنامه‌های توسعه اقتصادی شهری، توجه به ارزش‌ها و معانی شخصی افراد می‌تواند باعث افزایش انگیزه و در نهایت منجر به رفاه اقتصادی بهتر شود.
۴. آگاهی فراگیر و محیط‌زیست شهری:
همبستگی ۰/۶۲ نشان می‌دهد که شهروندانی که از آگاهی فراگیر بالاتری برخوردارند، بیشتر به مسائل محیط‌زیست شهری توجه دارند. این همبستگی می‌تواند شهروندان را به سوی ایجاد برنامه‌های آموزشی محیط‌زیستی هدایت کند تا آگاهی فراگیر افراد را افزایش دهند و به بهبود محیط‌زیست شهری کمک کنند.
۵. تفکر وجودی انتقادی و روابط اجتماعی:
همبستگی ۰/۵۵ نشان‌دهنده رابطه متوسط بین تفکر وجودی انتقادی و کیفیت روابط اجتماعی است. این نتیجه نشان می‌دهد که پرسشگری عمیق درباره زندگی می‌تواند تعاملات اجتماعی را تقویت کند؛ بنابراین، در برنامه‌ریزی‌های شهری می‌توان فضاهایی را ایجاد کرد که به تعاملات اجتماعی مرتبط با مسائل معنوی و فلسفی کمک کند.
۶. توسعه آگاهی و امنیت:
همبستگی ۰/۶۰ بیانگر این است که رشد خودآگاهی و توسعه معنوی به افزایش احساس امنیت در شهر کمک می‌کند. از این رو، فضاهای عمومی امن که به رشد خودآگاهی و توسعه فردی کمک می‌کنند، می‌توانند به کاهش جرم و افزایش امنیت در محیط‌های شهری منجر شوند.

تحلیل رگرسیونی برای شاخص‌های هوش معنوی و کیفیت زندگی شهری

در این بخش، تحلیل رگرسیونی برای بررسی تأثیر هر یک از شاخص‌های هوش معنوی بر شاخص‌های کیفیت زندگی شهری ارائه شده است. ضرایب رگرسیون نشان می‌دهد که هر یک از شاخص‌های هوش معنوی چه میزان تأثیر مستقیم بر شاخص‌های کیفیت زندگی شهری دارند. نتایج به ترتیب از بیشترین به کمترین اثرات در جدول شماره ۶ آورده شده است:

جدول ۶- تحلیل رگرسیونی شاخص‌های هوش معنوی بر کیفیت زندگی شهری

شاخص‌های هوش معنوی	شاخص‌های کیفیت زندگی شهری	ضریب رگرسیون (β)	سطح معناداری (Sig)	نتیجه
توسعه آگاهی	سلامت روانی	۰/۷۵	۰/۰۰۰	معنادار
تفکر وجودی انتقادی	سلامت جسمانی	۰/۷۲	۰/۰۰۱	معنادار
تولید معنای شخصی	رفاه اقتصادی	۰/۶۵	۰/۰۰۲	معنادار
آگاهی فراگیر	محیط‌زیست شهری	۰/۶۰	۰/۰۰۳	معنادار
تفکر وجودی انتقادی	روابط اجتماعی	۰/۵۵	۰/۰۰۵	معنادار
توسعه آگاهی	امنیت	۰/۵۰	۰/۰۰۶	معنادار

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

با توجه به جدول ۶ که مربوط به تحلیل رگرسیونی شاخص‌های تحقیق است نتایج زیر به دست آمد:

۱. ضریب رگرسیونی توسعه آگاهی بر سلامت روانی برابر $0/75$ به دست آمد؛ بنابراین توسعه آگاهی بیشترین تأثیر را بر سلامت روانی دارد. این نتیجه بیانگر آن است که افرادی که از خودآگاهی و رشد معنوی بالاتری برخوردار هستند، از سلامت روانی بهتری بهره‌مند می‌شوند. در برنامه‌ریزی شهری، باید به ایجاد فضاهای عمومی و فرهنگی که به توسعه خودآگاهی و رشد معنوی کمک می‌کنند، توجه ویژه‌ای شود. این فضاها می‌توانند شامل پارک‌های معنوی و مراکز مشاوره روانی و معنوی باشند.

۲. ضریب رگرسیونی تفکر وجودی انتقادی بر سلامت جسمانی برابر $0/72$ به دست آمد؛ بنابراین تفکر وجودی انتقادی، یعنی توانایی تفکر عمیق درباره زندگی و معنا، تأثیر بسیار زیادی بر سلامت جسمانی دارد. این یافته نشان می‌دهد که افرادی که معنای عمیق‌تری در زندگی خود پیدا می‌کنند، از سلامت جسمانی بهتری برخوردارند. برای بهبود این شاخص، مراکز ورزشی و تفریحی که به رشد معنوی و جسمانی افراد توجه دارند، می‌توانند در شهرها طراحی شوند.

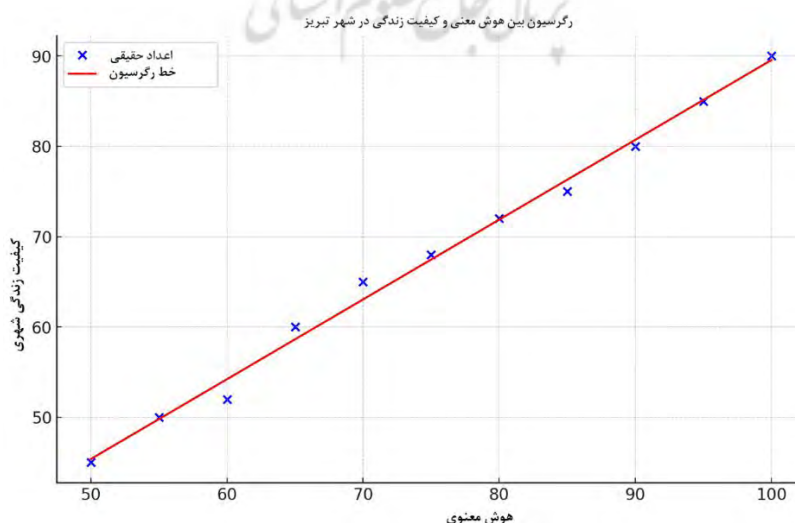
۳. ضریب رگرسیونی تولید معنای شخصی بر رفاه اقتصادی برابر $0/65$ به دست آمد؛ بنابراین تولید معنای شخصی تأثیر چشمگیری بر رفاه اقتصادی دارد. این بدان معناست که افرادی که در زندگی خود معنای شخصی بیشتری پیدا می‌کنند، از ثبات اقتصادی بیشتری برخوردارند. برنامه‌های اقتصادی شهری باید بر اساس اصول معنوی و انسانی طراحی شوند تا افراد در مشاغل خود احساس معنا و هدف داشته باشند.

۴. ضریب رگرسیونی آگاهی فراگیر بر محیط‌زیست شهری برابر $0/60$ به دست آمد این نشان می‌دهد آگاهی فراگیر به‌طور مثبت و معناداری با کیفیت محیط‌زیست شهری مرتبط است. افرادی که دیدگاه جامع‌تری نسبت به جهان و مسائل زیست‌محیطی دارند، در حفاظت از محیط‌زیست شهری نقش فعال‌تری ایفا می‌کنند. آموزش‌های محیط زیستی و برنامه‌های مشارکت عمومی برای حفاظت از محیط‌زیست باید بخشی از سیاست‌های شهری باشد.

۵. ضریب رگرسیونی تفکر وجودی انتقادی بر روابط اجتماعی برابر $0/55$ به دست آمد و ضریب رگرسیونی تفکر وجودی انتقادی تأثیر مثبتی بر روابط اجتماعی دارد. این نشان‌دهنده آن است که تفکر معنوی و فلسفی در مورد زندگی می‌تواند بهبود تعاملات اجتماعی را به همراه داشته باشد. فضاهای عمومی اجتماعی که به تعاملات معنوی و فلسفی کمک می‌کنند، می‌توانند به تقویت روابط اجتماعی در شهرها منجر شوند.

۶. ضریب رگرسیونی توسعه آگاهی بر امنیت برابر $0/50$ به دست آمد و این نشان‌دهنده آن است که توسعه آگاهی تأثیر مثبتی بر احساس امنیت در شهر دارد. افرادی که از خودآگاهی بیشتری برخوردار هستند، احساس امنیت بیشتری دارند. در برنامه‌ریزی‌های شهری، تقویت برنامه‌های خودآگاهی و رشد معنوی می‌تواند به کاهش جرم و افزایش امنیت عمومی در شهرها کمک کند.

تحلیل رگرسیونی نشان می‌دهد که شاخص‌های هوش معنوی تأثیرات مستقیمی بر کیفیت زندگی شهری دارند. توسعه آگاهی و تفکر وجودی انتقادی بیشترین تأثیر را بر سلامت روانی و جسمانی شهروندان دارند. از سوی دیگر، تولید معنای شخصی و آگاهی فراگیر نیز به ترتیب تأثیر قابل‌توجهی بر رفاه اقتصادی و کیفیت محیط‌زیست شهری دارند. مدیران و برنامه‌ریزان شهری باید به ایجاد فضاها و برنامه‌های فرهنگی، ورزشی و معنوی که به تقویت ابعاد معنوی و روانی شهروندان کمک می‌کنند، توجه ویژه‌ای داشته باشند.

شکل ۳- رگرسیون رابطه بین هوش معنوی و کیفیت زندگی شهری ساکنان تبریز

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

مطابق نمودار ۳، رابطه بین هوش معنوی (SI) و کیفیت زندگی (QoL) در شهر تبریز به‌صورت رگرسیون خطی نمایش داده شده است. نقاط آبی رنگ نشان‌دهنده داده‌های واقعی هستند که مقادیر هوش معنوی و کیفیت زندگی را برای افراد مختلف نشان می‌دهند. خط قرمز که خط رگرسیون است، نشان می‌دهد که با افزایش هوش معنوی، کیفیت زندگی به‌طور کلی افزایش می‌یابد. این رابطه به این معناست که افزایش هوش معنوی افراد می‌تواند تأثیر مثبتی بر کیفیت زندگی شهری داشته باشد؛ به عبارت دیگر، افرادی که سطح بالاتری از هوش معنوی دارند، معمولاً از کیفیت زندگی بهتری برخوردارند. این یافته‌ها می‌توانند برای برنامه‌ریزان شهری و مسئولان مربوطه در شهر تبریز ارزشمند باشند، چراکه می‌توانند با تقویت ابعاد معنوی در زندگی شهروندان، کیفیت زندگی در این شهر را بهبود بخشند.

سناریوی اول: «آینده‌ای پایدار و معنوی برای تبریز»

در سناریوی اول، آینده‌محورانه‌ای که در آن هوش معنوی به‌طور عمده در بهبود کیفیت زندگی شهری تبریز تأثیرگذار است، به شکل زیر ترسیم می‌شود:

در این سناریو، هوش معنوی از طریق توسعه آگاهی و تفکر وجودی انتقادی، به محور اصلی برای بهبود شاخص‌های سلامت روانی و جسمانی تبدیل می‌شود. برنامه‌ریزان شهری تبریز با درک این واقعیت که توسعه آگاهی بیشترین تأثیر را بر سلامت روانی دارد، فضاهای عمومی و فرهنگی را توسعه می‌دهند که باعث ارتقای خودآگاهی و رشد معنوی شهروندان می‌شود. این فضاها می‌توانند شامل پارک‌های معنوی، مراکز مشاوره روانی و معنوی و سالن‌های تفکر فلسفی باشند. با تقویت این مراکز، شهروندان تبریز قادر خواهند بود که سلامت روانی خود را بهبود بخشند و در برابر استرس‌های روزمره بهتر مقابله کنند.

در کنار آن، تفکر وجودی انتقادی به‌عنوان یکی از شاخص‌های کلیدی هوش معنوی، نقش مهمی در بهبود سلامت جسمانی ایفا می‌کند. در این سناریو، استفاده از مراکز ورزشی و تفریحی که علاوه بر ارتقای سلامت جسمانی، به تقویت معنای زندگی نیز توجه دارند، در دستور کار قرار می‌گیرد. با این رویکرد، فرد نه تنها از نظر جسمانی سالم‌تر می‌شود، بلکه از نظر معنوی نیز به رشد و توسعه می‌رسد که باعث بهبود کلی کیفیت زندگی شهری می‌شود. به علاوه، تولید معنای شخصی و آگاهی فراگیر به ترتیب تأثیرات شگرفی بر رفاه اقتصادی و محیط‌زیست شهری دارند. در این سناریو، برنامه‌ریزی‌های اقتصادی و زیست‌محیطی تبریز بر اساس اصول معنوی و انسانی صورت می‌گیرد. مشاغل معنوی و انسانی در کنار سیاست‌های زیست‌محیطی جامع که به حفاظت از محیط‌زیست شهری توجه دارند، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار خواهند بود. توسعه آگاهی در زمینه محیط‌زیست شهری، به افزایش مسئولیت‌پذیری شهروندان نسبت به محیط‌زیست و ایجاد فضاهای سبز شهری کمک خواهد کرد. در نهایت، تفکر وجودی انتقادی به تقویت روابط اجتماعی و ایجاد فضایی برای تعاملات فلسفی و معنوی در میان شهروندان کمک خواهد کرد. این فضاها می‌توانند به کاهش احساس تنهایی و تقویت ارتباطات اجتماعی میان افراد کمک کنند که به‌طور مستقیم بر امنیت اجتماعی تأثیر مثبت خواهد گذاشت. در این سناریو، با افزایش هوش معنوی افراد، کیفیت زندگی شهری تبریز ارتقا خواهد یافت و شهروندان به‌طور معنوی و اجتماعی در برابر چالش‌های شهری به‌طور مثبت‌تری پاسخ خواهند داد. در مجموع، تبریز به‌عنوان یک شهر با کیفیت زندگی بالا، تبدیل به نمونه‌ای از یک جامعه متعادل، هوشمند و معنوی خواهد شد. این سناریو با استفاده از مدل‌های رگرسیونی و تحلیل‌های استنباطی از داده‌ها، پیش‌بینی‌های امیدوارکننده‌ای از آینده‌ای پایدار و معنوی برای تبریز ارائه می‌دهد.

آزمون T مستقل برای مقایسه میانگین‌های دو گروه مختلف تحقیق

برای مقایسه میانگین‌های دو گروه مختلف (مثلاً مقایسه کیفیت زندگی میان افراد با هوش معنوی بالا و پایین) از آزمون T مستقل استفاده گردید. جدول ۷ شامل نتایج آزمون T مستقل برای مقایسه میانگین‌های دو گروه افراد با هوش معنوی بالا و هوش معنوی پایین برای چهار شاخص هوش معنوی و شش شاخص کیفیت زندگی شهری است.

جدول ۷: آزمون t مستقل برای چهار شاخص هوش معنوی و شش شاخص کیفیت زندگی شهری

شاخص‌ها	میانگین افراد با هوش معنوی بالا	میانگین افراد با هوش معنوی پایین	نتیجه آزمون t معنادار/غیرمعنادار	سطح معناداری (Sig)
تفکر وجودی انتقادی	۴/۱	۳/۴	معنادار	۰/۰۰۰
تولید معنای شخصی	۴/۰	۳/۳	معنادار	۰/۰۰۱
آگاهی فراگیر	۳/۹	۳/۲	معنادار	۰/۰۰۲
توسعه آگاهی	۴/۲	۳/۶	معنادار	۰/۰۰۰
سلامت جسمانی	۳/۹	۳/۲	معنادار	۰/۰۰۳
سلامت روانی	۴/۰	۳/۳	معنادار	۰/۰۰۰
روابط اجتماعی	۳/۸	۳/۲	معنادار	۰/۰۰۳

شاخص‌ها	میانگین افراد با هوش معنوی بالا	میانگین افراد با هوش معنوی پایین	نتیجه آزمون t معنادار/ غیر معنادار	سطح معناداری (Sig)
محیط‌زیست شهری	۳/۷	۳/۱	معنادار	۰/۰۰۵
امنیت	۳/۹	۳/۴	معنادار	۰/۰۰۴
رفاه اقتصادی	۳/۶	۳/۱	معنادار	۰/۰۰۳

(منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴)

بر اساس جدول ۷، نتایج زیر به دست آمد که با تأکید بر ارتباط آن‌ها با آینده محوری تحلیل شده است: تفکر وجودی انتقادی با سطح معناداری ۰/۰۰۰ نشان می‌دهد که افراد با هوش معنوی بالا دارای تفکر وجودی انتقادی قوی‌تری هستند (میانگین ۴/۱ در مقابل ۳/۴). این یافته حاکی از آن است که تقویت فضاهای فرهنگی و معنوی در شهر تبریز می‌تواند نه تنها در حال حاضر، بلکه در آینده نیز به پرورش شهروندانی با توانایی تفکر عمیق‌تر کمک کند. این موضوع برای ارتقای خودآگاهی و توسعه پایدار فرهنگی در شهر اهمیت زیادی دارد.

تولید معنای شخصی با سطح معناداری ۰/۰۰۱ نشان می‌دهد که افراد با هوش معنوی بالا دارای تولید معنای شخصی بیشتری هستند (میانگین ۴/۰ در مقابل ۳/۳). ایجاد برنامه‌های شهری که کارگاه‌های توسعه فردی و معنوی را ارائه می‌دهند، می‌تواند به افزایش ظرفیت شهروندان برای یافتن معنای شخصی کمک کند. این امر در بلندمدت به ایجاد نیروی انسانی پایداری و توانمندتر برای آینده شهر منجر می‌شود.

آگاهی فراگیر با سطح معناداری ۰/۰۰۲ نشان می‌دهد که این شاخص که شامل درک عمیق از ارتباطات جهانی است، در افراد با هوش معنوی بالا بیشتر است (میانگین ۳/۹ در مقابل ۳/۲). این ویژگی می‌تواند مشارکت شهروندان در حفاظت از محیط‌زیست شهری تبریز را در بلندمدت افزایش دهد و به شهر آینده‌ای پایداری منجر شود.

توسعه آگاهی با سطح معناداری ۰/۰۰۰ نشان می‌دهد که این شاخص بالاترین میزان تفاوت را دارد (میانگین ۴/۲ در مقابل ۳/۶). در آینده، شهر تبریز می‌تواند با طراحی فضاهایی که خودآگاهی و رشد معنوی را تقویت می‌کنند، ظرفیت شهروندان را برای مواجهه با چالش‌های شهری بهبود بخشد.

سلامت جسمانی با سطح معناداری ۰/۰۰۲ نشان می‌دهد که افراد با هوش معنوی بالا سلامت جسمانی بهتری دارند (میانگین ۳/۹ در مقابل ۳/۲). برنامه‌های ورزشی و فرهنگی با رویکرد معنوی می‌توانند در آینده به بهبود سلامت جسمانی و روانی شهروندان کمک کنند.

سلامت روانی با سطح معناداری ۰/۰۰۰ نشان می‌دهد که سلامت روانی افراد با هوش معنوی بالا به‌طور معناداری بهتر است (میانگین ۴/۰ در مقابل ۳/۳). در افق‌های آینده، فضاهای عمومی آرامش‌بخش و معنوی می‌توانند به کاهش اضطراب‌ها و استرس‌های شهری کمک کنند.

روابط اجتماعی با سطح معناداری ۰/۰۰۳ نشان می‌دهد که افراد با هوش معنوی بالا دارای روابط اجتماعی قوی‌تری هستند (میانگین ۳/۸ در مقابل ۳/۲). تقویت فضاهای عمومی تعاملی و مراکز اجتماعی می‌تواند در آینده باعث افزایش تعاملات مثبت و تقویت شبکه‌های اجتماعی در تبریز شود.

محیط‌زیست شهری با سطح معناداری ۰/۰۰۵ نشان می‌دهد که کیفیت محیط‌زیست شهری در افراد با هوش معنوی بالا بهتر است (میانگین ۳/۷ در مقابل ۳/۱). در آینده، سیاست‌های شهری باید به آموزش زیست‌محیطی و تشویق مشارکت شهروندان برای حفظ منابع طبیعی توجه ویژه‌ای داشته باشند.

امنیت با سطح معناداری ۰/۰۰۴ نشان می‌دهد که افراد با هوش معنوی بالا احساس امنیت بیشتری در شهر تبریز دارند (میانگین ۳/۹ در مقابل ۳/۴). در آینده، اجرای برنامه‌های معنوی و اجتماعی می‌تواند به کاهش جرم و افزایش احساس امنیت کمک کند.

رفاه اقتصادی با سطح معناداری ۰/۰۰۳ نشان می‌دهد که رفاه اقتصادی افراد با هوش معنوی بالا (میانگین ۳/۶ در مقابل ۳/۱) بهتر است. سیاست‌های اقتصادی آینده‌محور باید به تقویت فرصت‌های شغلی معنادار توجه کنند تا رفاه اقتصادی شهروندان افزایش یابد.

نتایج نشان می‌دهند که هوش معنوی تأثیرات مثبت و معناداری بر تمامی شاخص‌های کیفیت زندگی شهری در تبریز دارد. برنامه‌ریزی شهری در آینده باید به طراحی فضاهای عمومی معنوی، ورزشی و اجتماعی توجه کند تا به بهبود کیفیت زندگی شهروندان کمک کند.

سناریوی دوم: «آینده‌ای پایدار و هوشمندانه برای تبریز بر مبنای هوش معنوی»

در سناریوی دوم، بر اساس تحلیل نتایج آزمون T مستقل و شاخص‌های آگاهی فراگیر و توسعه آگاهی که بیشترین تأثیر را بر کیفیت زندگی دارند، به ترسیم آینده‌ای پایدار برای تبریز پرداخته می‌شود. در این سناریو، هوش معنوی، به‌ویژه در ابعاد آگاهی فراگیر و توسعه آگاهی، نقش کلیدی در بهبود شاخص‌های مختلف کیفیت زندگی از جمله سلامت روانی، رفاه اقتصادی و محیط‌زیست شهری ایفا می‌کند.

- 0 توسعه آگاهی و خودآگاهی شهری: با توجه به ضریب رگرسیونی ۰/۷۵ برای توسعه آگاهی در ارتباط با سلامت روانی، این شاخص به‌عنوان مهم‌ترین عامل در بهبود کیفیت زندگی در آینده تبریز در نظر گرفته می‌شود. برنامه‌ریزی برای ایجاد فضاهای عمومی معنوی مانند پارک‌های معنوی، مراکز مشاوره روانی و معنوی و کتابخانه‌های تفکر می‌تواند به افزایش خودآگاهی شهروندان کمک کند. این امر موجب کاهش استرس‌های روانی و ارتقای سلامت روانی در تبریز خواهد شد.
 - 0 آگاهی فراگیر و مشارکت اجتماعی: آگاهی فراگیر با ضریب رگرسیونی ۰/۶۰ بر محیط‌زیست شهری تأثیر معناداری دارد. در آینده، تبریز به‌عنوان یک شهر هوشمند و پایدار، می‌تواند با بهره‌گیری از آموزش‌های زیست‌محیطی و طراحی فضاهای مشارکتی شهری مانند مراکز آموزش محیط زیستی و فضاهای سبز شهری، به بهبود حفاظت از محیط‌زیست و افزایش مشارکت شهروندان در حفظ منابع طبیعی کمک کند. این سیاست‌ها همچنین می‌توانند موجب تقویت حس تعلق به محیط شهری و هویت معنوی شهروندان شوند.
 - 0 ارتقای روابط اجتماعی و امنیت: از آنجا که آگاهی فراگیر تأثیر مثبتی بر روابط اجتماعی دارد، می‌توان در سناریوی آینده‌محورانه تبریز، فضاهایی برای تعاملات اجتماعی و مراکز ارتباطات معنوی طراحی کرد. این فضاها می‌توانند به تقویت روابط میان شهروندان کمک کنند و به بهبود تعاملات اجتماعی و افزایش امنیت عمومی در تبریز منجر شوند. سیاست‌های اجتماعی با رویکرد معنوی، که بر ایجاد امنیت اجتماعی و روانی شهروندان تأکید دارند، می‌توانند در آینده به کاهش جرم و افزایش احساس امنیت کمک کنند.
- با توجه به این سناریو، می‌توان انتظار داشت که با تقویت آگاهی فراگیر و توسعه آگاهی در تبریز، کیفیت زندگی شهری در ابعاد مختلف به‌طور معناداری ارتقا یابد. برنامه‌ریزی‌های شهری باید به طراحی فضاهای معنوی، اجتماعی و محیط زیستی با رویکرد آینده‌محورانه توجه داشته باشند تا به بهبود کیفیت زندگی و افزایش رضایت شهروندان کمک کنند. این سناریو با تکیه بر هوش معنوی به‌عنوان نیروی محرکه، آینده‌ای پایدار و هوشمندانه برای تبریز پیش‌بینی می‌کند که در آن کیفیت زندگی شهری به‌طور کلی بهبود می‌یابد.

نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

در دنیای امروز، کیفیت زندگی شهری از ابعاد مختلفی همچون سلامت جسمانی، سلامت روانی، روابط اجتماعی، رفاه اقتصادی، محیط‌زیست شهری و امنیت تشکیل می‌شود. این ابعاد تحت تأثیر عوامل مختلفی قرار دارند که یکی از مهم‌ترین آن‌ها هوش معنوی است. هوش معنوی شامل چهار شاخص اصلی: تفکر وجودی انتقادی، تولید معنای شخصی، آگاهی فراگیر و توسعه آگاهی است. نتایج تحقیق حاضر نشان می‌دهد که این شاخص‌ها تأثیرات معناداری بر ابعاد مختلف کیفیت زندگی شهری (سلامت جسمانی، سلامت روانی، امنیت، رفاه اقتصادی، روابط اجتماعی، محیط‌زیست شهری) دارند. در شهر تبریز، همانند بسیاری از شهرهای دیگر، کیفیت زندگی شهری به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل توسعه پایدار در نظر گرفته می‌شود. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که هوش معنوی به‌عنوان یک عامل کلیدی، تأثیر قابل‌توجهی بر کیفیت زندگی شهروندان تبریز دارد. توسعه آگاهی به‌عنوان مهم‌ترین شاخص هوش معنوی، تأثیر مستقیمی بر سلامت روانی شهروندان تبریز دارد. این موضوع حاکی از آن است که توجه به رشد خودآگاهی و معنویات می‌تواند به بهبود سلامت روانی شهروندان این شهر کمک کند. تفکر وجودی انتقادی نیز که به توانایی پرسش درباره معنا و هدف زندگی اشاره دارد، در تبریز تأثیر زیادی بر سلامت جسمانی افراد دارد. این نتیجه نشان می‌دهد که شهروندان تبریز که به معنای عمیق‌تری از زندگی دست می‌یابند، از سلامت جسمانی بهتری برخوردارند. از این رو، تقویت فضاهایی که به تفکر فلسفی و معنوی اختصاص دارد، می‌تواند به بهبود سلامت جسمی و روانی شهروندان کمک کند. همچنین، تولید معنای شخصی با تأثیر مستقیم بر رفاه اقتصادی شهروندان تبریز، نشان می‌دهد که افراد معنوی‌تر در این شهر، از ثبات اقتصادی بیشتری برخوردارند. آگاهی فراگیر نیز به‌طور معناداری با کیفیت محیط‌زیست شهری تبریز مرتبط است، به‌ویژه در شرایطی که مسائل محیط‌زیستی در این شهر به‌دغدغه‌ای جدی تبدیل شده است. کیفیت زندگی شهری از ابعاد مختلفی همچون سلامت جسمانی، سلامت روانی، روابط اجتماعی، رفاه اقتصادی، محیط‌زیست شهری و امنیت تشکیل می‌شود. این ابعاد که از عوامل مختلفی تأثیر می‌پذیرند، در آینده با چالش‌ها و فرصت‌های بیشتری مواجه خواهند بود. هوش معنوی، با چهار شاخص اصلی تفکر وجودی انتقادی، تولید معنای شخصی، آگاهی فراگیر و توسعه آگاهی، می‌تواند به‌عنوان ابزاری کلیدی برای مدیریت این چالش‌ها مورداستفاده قرار گیرد. نتایج این مطالعات حاکی از آن است که توجه به ابعاد معنوی زندگی می‌تواند راهکاری برای مواجهه با چالش‌های پیش روی شهرها در آینده باشد.

سناریوی اول بر تأثیر هوش معنوی بر کیفیت زندگی شهری تبریز تأکید دارد و به‌ویژه بر توسعه آگاهی و تفکر وجودی انتقادی به‌عنوان شاخص‌های کلیدی که بیشترین تأثیر را بر سلامت روانی، سلامت جسمانی و رفاه اقتصادی دارند، تمرکز می‌کند. این سناریو بر لزوم طراحی فضاهای معنوی و فرهنگی در شهر تبریز تأکید دارد تا به ارتقای کیفیت زندگی و خودآگاهی شهروندان کمک کند.

سناریوی دوم، با تمرکز بر شاخص‌های آگاهی فراگیر و توسعه آگاهی، به بررسی پیوند آینده‌محورانه میان هوش معنوی و کیفیت زندگی شهری پرداخته است. در این سناریو، تأکید بر محیط‌زیست شهری و روابط اجتماعی است که با استفاده از فضاهای آموزشی و مشارکتی می‌توانند به بهبود کیفیت زندگی در تبریز کمک کنند. این سناریو بیشتر به اهمیت مشارکت اجتماعی و حفاظت از محیط‌زیست به عنوان عوامل مؤثر در ارتقای کیفیت زندگی اشاره دارد.

در مجموع، هر دو سناریو به تأثیرات هوش معنوی بر کیفیت زندگی شهری تأکید دارند، اما سناریوی اول بیشتر به ابعاد فردی و شخصی (مانند سلامت روان و جسم) توجه دارد، در حالی که سناریوی دوم بر آگاهی اجتماعی و پایداری زیست‌محیطی به عنوان عوامل کلیدی در بهبود کیفیت زندگی شهری تبریز متمرکز است.

مقاله حاضر به بررسی تأثیر هوش معنوی بر کیفیت زندگی شهری در تبریز پرداخته است. یکی از مهم‌ترین یافته‌های این مقاله این است که هوش معنوی به‌ویژه در ابعاد توسعه آگاهی و تفکر وجودی انتقادی، تأثیرات قابل توجهی بر سلامت روانی، سلامت جسمانی، رفاه اقتصادی و محیط‌زیست شهری دارد. این موضوع با نتایج پژوهش‌های مختلف داخلی و خارجی هم‌راست است.

در پژوهش امونز^۱ (۲۰۰۰) به این نکته اشاره شده که هوش معنوی قابلیت اندازه‌گیری دارد و به‌طور مستقیم بر عملکرد فرد تأثیر می‌گذارد. یافته‌های مقاله حاضر که نشان می‌دهند هوش معنوی تأثیر زیادی بر جنبه‌های مختلف کیفیت زندگی شهری دارد، با این تحقیق همخوانی دارد. به‌ویژه در این مقاله تأکید شده که توسعه آگاهی یکی از شاخص‌های اصلی تأثیرگذار بر سلامت روانی است که مطابق با یافته‌های امونز است که بر اهمیت هوش معنوی در زندگی فردی و اجتماعی تأکید دارد. در یک مطالعه داخلی توسط نوروزی و هنری (۱۴۰۲)، تفاوت‌های معناداری در کیفیت زندگی و سلامت روان میان معلمان تربیت‌بدنی و سایر رشته‌ها در منطقه ۵ تهران بررسی شد. نتایج این پژوهش نشان داد که معلمان تربیت‌بدنی دارای کیفیت زندگی و سلامت روان بالاتری هستند. این یافته‌ها مشابه با تحقیق حاضر است که نشان می‌دهد هوش معنوی به‌طور مثبت بر سلامت روان تأثیر دارد و افراد با هوش معنوی بالا از سلامت روانی بهتری برخوردارند. در واقع، تقویت هوش معنوی می‌تواند در بهبود کیفیت زندگی و سلامت روان در گروه‌های مختلف اجتماعی تأثیرگذار باشد. مطالعه آپادھیای^۲ (۲۰۱۷) که به بررسی تأثیر هوش معنوی بر عملکرد پژوهشی در محیط‌های آموزشی پرداخته است، نیز هم‌راستا با نتایج این مقاله است. در این تحقیق نشان داده شده که هوش معنوی با عملکرد علمی ارتباط مستقیم دارد. این یافته مشابه با نتایج تحقیق حاضر است که نشان می‌دهد هوش معنوی تأثیر مثبت و مستقیمی بر ابعاد مختلف کیفیت زندگی شهری دارد. به‌ویژه در این مقاله تأکید شده که با تقویت هوش معنوی، می‌توان به بهبود عملکرد فردی و اجتماعی کمک کرد که در این پژوهش نیز تأثیر آن بر عملکرد پژوهشی دانشجویان و افراد علمی مورد توجه قرار گرفته است. در نتیجه، نتایج تحقیق حاضر مشابه با پژوهش‌های مختلف داخلی و خارجی است که به تأثیر مثبت هوش معنوی بر ابعاد مختلف کیفیت زندگی و سلامت فردی اشاره دارند. این تحقیقات نشان می‌دهند که هوش معنوی نه تنها بر ابعاد روان‌شناختی و جسمانی تأثیرگذار است، بلکه بر جنبه‌های اجتماعی و اقتصادی زندگی نیز تأثیر دارد؛ بنابراین، برنامه‌ریزی‌های شهری باید به طراحی فضاهایی برای تقویت هوش معنوی و ارتقای کیفیت زندگی شهری توجه ویژه‌ای داشته باشند.

با توجه به یافته‌های تحقیق، پیشنهادهای زیر می‌تواند در راستای تقویت هوش معنوی و بهبود کیفیت زندگی شهروندان مؤثر واقع شود:

≠ ایجاد فضاهای عمومی معنوی و فرهنگی: فضاهای معنوی و فرهنگی که به تقویت هوش معنوی شهروندان کمک کنند، می‌توانند در کاهش استرس‌ها و بهبود سلامت روانی در آینده مؤثر باشند.

≠ تقویت برنامه‌های ورزشی با رویکرد معنوی: مراکز ورزشی و تفریحی که به ابعاد معنوی و جسمانی شهروندان توجه می‌کنند، می‌توانند در آینده سلامت عمومی را افزایش دهند.

≠ افزایش فرصت‌های شغلی معنادار: فرصت‌های شغلی که به جنبه‌های معنوی و ارزش‌های شخصی شهروندان توجه دارند، می‌توانند رفاه اقتصادی و رضایت شغلی را در تبریز بهبود بخشند.

≠ تقویت آموزش‌های محیط زیستی با محوریت هوش معنوی: آموزش‌های زیست‌محیطی در آینده می‌توانند به حفاظت بهتر از منابع طبیعی و افزایش کیفیت محیط‌زیست شهری کمک کنند.

≠ تقویت امنیت شهری از طریق برنامه‌های معنوی: برنامه‌های اجتماعی و فرهنگی که حس همبستگی و معنویت را تقویت می‌کنند، می‌توانند در آینده به کاهش جرم و افزایش احساس امنیت کمک کنند.

¹ Emmons

² Upadhyay

توسعه فضاهای اجتماعی و فرهنگی: فضاهای اجتماعی که تعاملات مثبت را تقویت می‌کنند، می‌توانند روابط اجتماعی شهروندان را بهبود بخشند و حس تعلق به جامعه را افزایش دهند.

شهر تبریز، با اجرای این پیشنهادها، می‌تواند به‌عنوان یک شهر پایدار و پیشرو در بهبود کیفیت زندگی شهروندان با هوش معنوی خود عمل کند. این برنامه‌ها با نگاه به آینده، می‌توانند پایه‌گذار توسعه شهری متوازن و پایدار در تبریز باشند.

References:

- Alsalkhi, M. J. (2019). Spiritual Intelligence and Its Relation with Psychological Stability of a Sample of Students from the College of Arts and Sciences in the University of Petra. *International Journal of Learning*, <https://www.ijlter.org/index.php/ijlter/article/view/1407>.
- Alshebami, A. S., Alholiby, M. S., Elshaer, I. A., Sobaih, A. E. E., and Al Marri, S. H. (2023). Examining the relationship between green mindfulness, spiritual intelligence, and environmental self identity: unveiling the path to green entrepreneurial intention. *Adm. Sci.* 13:226. <https://doi.org/10.3390/admsci13100226>.
- Amerian, M. (2024). Identifying the Impact of Social Capital on Quality of Urban Life (Evidence from Iran). *Soc Indic Res* 171, 921-936. <https://doi.org/10.1007/s11205-023-03287-3>.
- Arbabisarjou, A., Hesabi, N., Homaei, R., Omeidi, K., Ghaljaei, F., & Arish, N. (2016). The relationship between spiritual intelligence and emotional intelligence among students at Isfahan University of Medical Sciences with a concentration on improvement of social relations. *International Journal of Medical Research & Health Sciences*, 5(9S), 596-603. <https://www.ijmrhs.com>.
- Barkhordari-Sharifabad M, Kaka-Tafti S, Bastani P, Mahmoudi-Hashemi F. (2022). Investigating the Role of Spiritual Intelligence in Moral Sensitivity of Nursing Students. *IJMEHM*; 15 (1) :239-252. (In Persian). <http://ijme.tums.ac.ir/article-1-6492-fa.html>. [In Persian]
- Baykal E (2024) Utilizing spiritual intelligence and workplace spirituality in creating collective awareness: the U-journey perspective. *Front. Psychol.* 15:1359562. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1359562>
- Bayramzadeh, N., & Foadmarashi, M. (2023). Spatial analysis of the development of townships from the perspective of physical indicators of livability (Case study: the townships of West Azerbaijan province). *Geography and Regional Future Studies*, 1(2), 1-16. doi: 10.30466/grfs.2023.54809.1007 [In Persian]
- Beldoch, M. (1964). Sensitivity to expression of emotional meaning in three modes of communication. The communication of emotional meaning. New York: McGraw-Hill, 31-42. <http://ijrar.com/>
- Bohlmeijer ET, Frielingsdorf L, Kraiss JT, de Jager-Meezenbroek E, Visser A, Ten Klooster PM. (2023) Spirituality in the Context of Well-being. Evaluation of the Psychometric Properties and Added Value of the Spiritual Attitude and Involvement List Short Form (SAIL-SF). *J Happiness Stud.* 24(3):1169-1190 <https://doi.org/10.1007/s10902-023-00640-8>.
- Chan, J., & Erduran, S. (2024). Future-oriented science learning and its effects on students' emotions, futures literacy and agency in the Anthropocene. *Research in Science Education*. <https://doi.org/10.1007/s11165-024-10213-1>.
- D'Alpaos, C., & Andreolli, F. (2020). Urban quality in the city of the future: A bibliometric multicriteria assessment model. *Ecological Indicators*, 117, 106575. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2020.106575>
- Dobrowolska, E., Kopczewska, K. (2024). Mapping urban well-being with Quality Of Life Index (QOLI) at the fine-scale of grid data. *Sci Rep* 14, 9680. <https://doi.org/10.1038/s41598-024-60241-0>.
- Ebrahimi, N., Abedipoor, M., Karimi, M., and Jaras, M. (2023). The relationship between spiritual intelligence and coping styles with stress in adolescent girls in Gonabad. *J. Pediatr. Nurs.* 9, 1-10 <https://doi.org/10.22034/JPEN.9.3.1>. [In Persian]
- Ebrahimzadeh, I., Mousavi, M. N., & Bagheri Kashkoli, A. (2016). Study of the Effectiveness of Relocation and Transferring of some Functions of Tehran in Organizing the Capital City. *Geopolitics Quarterly*, 12(41), 136-165. <https://dor.isc.ac/dor/20.1001.1.17354331.1395.12.41.6.2> [In Persian]
- Emmons, R. A. (2000). Is spirituality an intelligence? Motivation, cognition, and the psychology of ultimate concern. *The International Journal for the psychology of Religion*, 10(1), 3-26. https://psycnet.apa.org/doi/10.1207/S15327582IJPR1001_2.
- Farsad Asadi, F., Abolghasemi, S., & Shafiee Sabet, M. (2023). The Effects of Spiritual Intelligence Training on the Quality of Life and Happiness of Medical Students. *Journal of Isfahan Medical School*, 41(727), 575-583. [In Persian].
- Feli, S., Habib, F., & Zabihi, H. (2024). Futures Studies of the Environmental Component in Educating Cities: An Approach Based on Global Experiences. *Geography and Regional Future Studies*, 2(3), 24-42. doi: 10.30466/grfs.2024.55438.1068. [In Persian]
- Fidelis, A & Moreira, A & Vitória, A. (2024). Multiple perspectives of spiritual intelligence: A systematic literature review. *Social Sciences & Humanities Open*. 9. 100879. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2024.100879>.
- Ghalehtemouri, K. J., Shamsoddini, A., Bayramzadeh, N., & Mousavi, M. N. (2023). Identifying the pleasant sounds in the city's public parks environment (Case study: Mellat riverside park, Urmia). 1., 9(1), 149-165. <https://doi.org/10.25765/sauc.v9i1.690>

- Haghani S, Khodabakhshi-koolaei A. (2022), Role of Spiritual Intelligence and Positive Thinking in the Prediction of Psychological Hardiness in Women Recovered from Addiction. *Avicenna J Neuro Psycho Physiology* 9 (3) :90-95 <http://ajnp.umsu.ac.ir/article-1-410-en.html>. [In Persian]
- Han, E., & Cho, T. (2023). Validation of the Korean version of the Spiritual Intelligence Self-Report Inventory (K-SISRI). *Korean Human Resource Development Strategy Institute*, 18(2), 99-122. <https://doi.org/10.21329/khrd.2023.18.2.99>.
- Hassanpoor E, salari chineh P, barshan A, Manzari Tavakoli V. (2023). The Mediating Role of the Quality of Islamic Life in the Relationship between Academic Perfectionism and the Spiritual Intelligence of the Senior High School Students. *qaiie*. 8(1), 111-128. <http://dx.doi.org/10.52547/qaiie.8.1.111>. [In Persian]
- Heydari Fard Z, Maleki MR, Pourasghari H. (2024), Principle Concepts in Futures Studies: A Narrative Review. *Health Tech Ass Act*; 8(4). 53-61.
- Jacobs, N.S., Cornelius, S., Claassen, C. (2024), Academic Knowledge on Quality of Life in Urban Africa: What Do We Know? *Urban Forum*. <https://doi.org/10.1007/s12132-024-09508-3>
- Karbasi Salmasi, A., & Kargar, B. (2023). Explaining the social dimensions of livability in informal settlements (Case study: Koshtargah neighborhood). *Geography and Regional Future Studies*, 1(2), 17-32. <https://doi.org/10.30466/grfs.2023.54897.1019> [In Persian]
- Khaddam, A. A., Alzghoul, A., Khawaldeh, K., Alnajdawi, S. M. A., Al-Kasasbeh, O. (2023) How Spiritual Leadership Influences Creative Behaviors: the Mediating Role of Workplace Climate, *Intern. Journal of Profess. Bus. Review*. 8(2) 01-19. <http://dx.doi.org/10.26668/businessreview/2023.v8i2.1106>.
- King, D. B., & DeCicco, T. L. (2009). A viable model and self-report measure of spiritual intelligence. *International Journal of Transpersonal Studies*, 28(1), 68–85. *International Journal of Transpersonal Studies*, 28 (1). <http://dx.doi.org/10.24972/ijts.2009.28.1.68>
- Krems, J. A., Kenrick, D. T., & Neel, R. (2017). Individual perceptions of self-actualization: What functional motives are linked to fulfilling one's full potential? *Personality and Social Psychology Bulletin*, 43(9), 1337-1352. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1177/0146167217713191>.
- Leuner, B. (1966). Emotional intelligence and emancipation. A psychodynamic study on women. *Praxis der neuropsychologie und neuropsychiatrie*, 15(6), 196. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/5975008/>.
- Ligarski, M. J., & Owczarek, T. (2023). How cities study quality of life and use this information: Results of an empirical study. *Sustainability*, 15(10), 8221. <https://doi.org/10.3390/su15108221>.
- Ligarski, M. J., & Owczarek, T. (2024). Preparing quality of life surveys versus using information for sustainable development: The example of Polish cities. *Social Indicators Research*, 173(3), 765–782. <https://doi.org/10.1007/s11205-024-03371-2>
- Lotfollahian, H., Ghafari Gilandeh, A., & Yazdani, M. H. (2023). Determining effective strategies to improve the quality of urban life with a forward-looking approach (case study: Ardabil city). *Geography*, 21(76), 83-130. <https://dori.net/dor/http://dori.net/dor/20.1001.1.27833739.1402.21.76.6.7>. [In Persian]
- Mousavi, M. N., Shirazi, S. A., Nasar-u.-Minallah, M., & Bayramzadeh, N. (2025). Introducing the Mousavi Primate City Index for Iran's Urban System assessment. *GEOGRAPHY, ENVIRONMENT, SUSTAINABILITY*, 18(1), 44–53. <https://doi.org/10.24057/2071-9388-2025-3218>
- Mousavi, M., & Bayramzadeh, N. (2024). Spatial analysis of the trend of regional inequalities in Iran. *Scientific- Research Quarterly of Geographical Data (SEPEHR)*, 33(131), 105-125. <https://doi.org/10.22131/sepehr.2024.2017054.3039> [In Persian]
- Mousavi, M., Jahangirzadeh, J., Bayramzadeh, N., & Omidvarfar, S. (2023). An analysis of the state of good governance in Urban Peripheral villages of Urmia. *Peripheral Urban Spaces Development*, 5(2), 221-236. <https://doi.org/10.22034/jpusd.2023.397271.1270> [In Persian].
- Nasel, D. (2004) *Spiritual Orientation in Relation to Spiritual Intelligence: A Consideration of Traditional Christianity and New Age/Individualistic Spirituality*. University of South Australia.
- Nemati Nasab, M. R. , Sattari Sarbangholi, H. , Pakdelfard, M. R. and Jamali, S. (2024). Evaluating the urban cultural spaces based on environmental quality components (Case study: Tabriz City). *International Journal of Nonlinear Analysis and Applications*, 15(9), 151-164. <https://doi.org/10.22075/ijnaa.2023.31466.4635>.
- Norouzi, R. N., & Honari, H. (2023). The Comparison of Life Quality, Mental Health and Intellectual Intelligence in Teachers of Physical Education and Other Teachers of District 5 of Tehran. *Journal of motor and behavioral sciences*, 6(1), 67-76. https://www.jmbs.ir/article_186959.html. [In Persian]
- Pant, N., & Srivastava, S. K. (2019). The impact of spiritual intelligence, gender and educational background on mental health among college students. *Journal of religion and health*, 58(1), 87-108. [In Persian]
- Pawlak S & Moustafa AA (2023) A systematic review of the impact of future-oriented thinking on academic outcomes. *Front. Psychol*. 14:1190546. doi: 10.3389/fpsyg.2023.1190546.
- Rajabi Jurshari M, Amir Azodi T, Sarvar R, Tavakoli Nia J. (2023), Evaluation of the realization of the smart city with the emphasis on the quality of urban life. Case Study: District 2 of Tehran. *Applied Research Journal of Geographical Sciences*; 23 (70): 25. <http://dx.doi.org/10.61186/jgs.23.70.487>. [In Persian]
- Ram, V., & Srivastav, A. S. (2024). The relationship of spiritual intelligence and emotional intelligence with individual work performance in Indian population. *The International Journal of Indian Psychology*, 12(2), 455. <https://doi.org/10.25215/1202.455>.

- Ramachandaran, S. D., Krauss, S. E., Hamzah, A., & Idris, K. (2017). Effectiveness of the use of spiritual intelligence in women academic leadership practice. *International Journal of Educational Management*, 31(2): 160-178. <http://dx.doi.org/10.1108/IJEM-09-2015-0123>. [In Persian]
- Saberifar, R. (2024). Investigating indicators of the quality of urban life (Case study: Birjand city). *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 5(2), 1-18. (In Persian). <https://dorl.net/dor/20.1001.1.27830764.1403.5.2.1.5> [In Persian]
- Sapena, M.; Wurm, M.; Taubenböck, H.; Tuia, D.; Ruiz, L.A. (2021), Estimating quality of life dimensions from urban spatial pattern metrics. *Comput. Environ. Urban Syst.* 85, 101549. <https://doi.org/10.1016/j.compenvurbsys.2020.101549>.
- Satpathy, T.K. & Samanta, S. (2020a). Influence of Spiritual Intelligence on human psychology- a review, *Wutan Huatan Jisuan Jishu* 16 (5). <https://www.researchgate.net/publication/358796752>.
- Satpathy, T.K. & Samanta, S. (2020b). Decoding Phenotypic of Spirituality- A literature review, *Wutan Huatan Jisuan Jishu* 16 (5). <https://www.researchgate.net/publication/358796757>.
- Satpathy, T.K., Samanta, S. (2020c), A Study on Spiritual Intelligence among MBBS Medical Students of a Tertiary Care Hospital in Bhubaneswar, Odisha, *International Journal of Contemporary Medicine*, 8 (1), 67-70. <https://doi.org/10.37506/ijocm.v8i1.1316>.
- Senmar M, Azimian J, Noorian S, Aliakbari M, Chegini N. (2023), Relationship between spiritual intelligence and lifestyle with life satisfaction among students of medical sciences. *BMC Med Educ.* 19;23(1):520. <https://doi.org/10.1186%2Fs12909-023-04506-8>.
- Shirvani Nagani, M., Koulivand, F., Ejabi, M., & Mohammadi, A. (20224). The review of future studies in Iranian scientific journals from 1381 to 1401. *Journal of Iranian Futures Studies*, 1(5), 80-88. <https://doi.org/10.30479/JFS.2023.18178.1452>. [In Persian]
- Soleimani Mehrnejani, M., Shahsavari, A., & Ebadi Gharebaba, N. (2024). Future Study of the Spatial Development of the Peri-Urban Areas (Case Study: Southern Range of the 19th District of Tehran Megalopolis). *Geography and Regional Future Studies*, 2(3), 1-23. doi: 10.30466/grfs.2024.55076.1038. [In Persian]
- Tsuyoshi T, Hiroyoshi M, Shinichiro N. (2022), Evaluating the Quality of Life for Sustainable Urban Development, PREPRINT (Version 1) available at Research Square <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-2348981/v1>
- UN-Habitat, (2016). In *World Cities Report 2016-Urbanization and Development: Emerging Futures*; United Nations Human Settlements Programme: Nairobi, Kenya, 2016. <https://unhabitat.org/world-cities-report-2016>
- Upadhyay, S. (2017). Can spiritual intelligence influence research performance in higher education? Framework for human resource development in higher education. *Administrative Science Management Public*, 28, 153-173. <https://ideas.repec.org/a/rom/rampas/v2017y2017i28p153-173.html>
- Wesz, J.G.B.; Miron, L.I.G.; Delsante, I.; Tzortzopoulos, P. (2023), Urban Quality of Life: A Systematic Literature Review. *Urban Sci.* 7, 56. <https://doi.org/10.3390/urbansci7020056>
- Zeynali Azim, A. (2022). Analysis of place attachment in the city of Tabriz by using the scale of smart cities during the Covid-19 disease. *Geographical Urban Planning Research (GUPR)*, 10(3), 65-80. <https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2022.342120.1687>. [In Persian]
- Zeynali Azim, A., Fadaei Haghi, M., Alizadeh, A., Jodeiri Abbasi, M., Fathipour, R., & Sharifi, M. (2024). Measuring the Effective Factors in the Non-Development of the Sustainable Smart City of Tabriz. *Environmental Sciences*, 22(3), 427-446. doi: 10.48308/envs.2024.1337. (In Persian). <https://doi.org/10.48308/envs.2024.1337>. [In Persian]
- Zeynali Azim, A., Rezai, B., Farji, S., & Rafizadeh, M. (2023). Measuring the Social Indicators of the Quality of Urban Life with a Micro-Scale in Tabriz. *Urban Economics and Planning*, 4(2), 34-51 <https://doi.org/10.22034/uep.2023.390715.1341>. [In Persian]
- Zhou, Z., Tavan, H., Kavarizadeh, F., et al. (2024). The relationship between emotional intelligence, spiritual intelligence, and student achievement: A systematic review and meta-analysis. *BMC Medical Education*, 24, 217. <https://doi.org/10.1186/s12909-024-05208-5>.
- Zohar, D., & Marshall, I. (2000). *Spiritual Intelligence: The Ultimate Intelligence*. London: Bloomsbury. <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=2633245>.

COPYRIGHTS

© Authors retain the copyright and full publishing rights. This is an open access article under the CC BY-NC license:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

Publisher: Urmia University.